

1972

**KRONIEK
VAN
AFRIKA**

een commune, wel organisatie — De dood van Sheikh Karume
Uganda's by-elections of December 1971

KRONIEK VAN AFRIKA

1972/2 twaalfde jaargang

Voor het Afrika-Studiecentrum uitgegeven door Van Gorcum & Comp. n.v. Assen

---

Kroniek

Geen commune, wel organisatie — De dood van Sheik Karume 49 - 56

Artikelen

Cherry Gertzel, Kasuka Mutukwa, Ian Scott, Malcolm Wallis — Zambia's final experience of inter-party elections: The by-elections of December 1971 57 - 77

Boekbesprekingen

Rurale ontwikkeling door middel van landbouwcoöperaties; een Scandinavisch symposium (Besprekingsartikel - P. J. van Dooren) 78 - 85
Jean-Paul Harroy — *Economie des peuples sans machinisme* (H. J. Duller) 85 - 86
Linguistics in Sub-Saharan Africa (J. Voorhoeve) 86 - 88
S. G. Ayany — *A History of Zanzibar* (A. E. Bayer) 89 - 90
M. L. Daneel — *Old and new in Southern Shona independent churches* (Simbi V. Mubako) 91 - 92

Redactie

A. E. Bayer en P. A. Emanuel
Afrika-Studiecentrum Stationsplein 10 Leiden

Administratie

Voor abonnementen, adreswijzigingen, enz.: Van Gorcum & Comp. n.v. Assen
Telefoon (05920) 15647 / Postgiro 802255

Jaarabonnement f 21,00 / studentenabonnement f 16,00 / losse nummers f 6,00

Verschijnt 4 × per jaar.

Geen commune, wel organisatie

Staatshoofden en regeringsleiders van de Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauricienne (OCAM) hadden in januari 1971 op hun jaarvergadering in Fort Lamy afgesproken in 1972 tweemaal bijeen te komen: in januari voor de jaarvergadering in Lomee en in mei nog eens in Port Louis in Mauritius. Maar toen in het najaar van 1971 Afrikaanse reislust weer de Franse president bekoop, daarvoor Tsjaad en Niger uitverkoren bleken en als tijdstip januari 1972, werd met (post-) Gaullistische vanzelfsprekendheid, die anderen zelfgenoegzaamheid of erger noemen, aan een OCAM-conferentie daarbij niet gedacht. Inderdaad liet Kane Faliou, secretaris-generaal van de OCAM, in november 1971 weten dat om genoemd bezoek de conferentie van Lomee zou worden uitgesteld; over die in Port Louis sprak hij niet eens meer.

Deze gang van zaken kan alleen maar de twijfel versterkt hebben bij hen die de zelfstandigheid en daarmee de betekenis van de OCAM nooit hoog hebben aangeslagen. En die twijfel zal er bepaald niet minder op zijn geworden, toen half februari president François Tombalbaye van Tsjaad aankondigde dat zijn land zich uit Air Afrique, 'de luchtvaartmaatschappij van de OCAM', terugtrok en dat hijzelf bovendien het voorzitterschap van de OCAM neerlegde. De goed draaiende Air Afrique zou er immers nog het minst onder lijden, al mocht de maatschappij nu niet meer over Tsjaad vliegen noch er landen. Maar Tsjaad en de zaak van de OCAM was met dat besluit geen goed gedaan. Men zou kunnen speculeren over wat (niet) gebeurd zou zijn wanneer de Franse president een maand later op reis was gegaan, kunnen filosoferen over een doorwerkend vitium originis, en daarbij uit het oog verliezen wat in werkelijkheid gebeurde en gebeurt.

Waarover klaagde Tsjaad? President Tombalbaye zei, dat toen Kameroen zich in 1971 uit Air Afrique terugtrok, Tsjaad zich dadelijk kandidaat had gesteld voor de in Jaoundee gevestigde regionale directie. Hij meende te weten, dat 'staatshoofden' daar ook onderling beraad over hadden gehouden, maar hem was niets gevraagd, hoewel hij toch president van de OCAM was. Tenslotte was de zetel naar een broeder-lidstaat van de OCAM gegaan (Gaboen), zonder dat Tsjaad tevoren daarvan schriftelijk bericht ontvangen had. Deze 'moreel vernederende' situatie gaf hem aanleiding in plaats van straks in Lomee nu reeds zijn OCAM-voorzitterschap neer te leggen, omdat hij 'op niemands sleeptouw' wilde varen. Behalve een gevoel van achtergesteldheid klinkt hier bovendien achterdocht door jegens een West-Afrika dat zich over die van Tsjaad niet al te druk maakt. De Senegalees Cheikh Fall, president-directeur van Air Afrique, vloog dan ook vergeefs uit Abidjan naar Fort Lamy om een en ander uit te leggen. President Tombalbaye had het te druk.

Wat deed de OCAM-conferentie, die op 25 en 26 april gehouden werd, aan dit conflict met Air Afrique? Het communiqué zwijgt erover, zoals het ook in 1971 gezwegen had over het conflict Kameroen-Air Afrique. Zeker is de zaak besproken, maar niet mondeling afgehandeld, omdat Air Afrique niet de luchtvaartmaatschappij van de OCAM is en het de ministers van transport van de aangesloten landen zijn die in dergelijke conflicten voor de onderneming beslissen. Die aangesloten landen zijn niet alle OCAM-leden, zoals Mauretanië, terwijl omgekeerd er ook OCAM-leden zijn met een eigen luchtvaartmaatschappij, zoals MadagascAR, Ka-

meroen en — toen het nog lid was — Zaïre. De meerderheid der aangesloten landen is echter inderdaad ook lid van de OCAM, zodat beide partijen belang hebben bij een nauwe samenwerking zonder dat formele banden de zelfstandigheid van Air Afrique aantasten. Conflicten ontstaan wanneer individuele OCAM-leden Air Afrique toch als OCAM-karretje willen gebruiken, en hoewel uit dergelijke botsingen hechter vervlechting resulteren kan, ligt hier toch een duidelijke grens die door de aard van de onderneming is gesteld. Lomee liet hier een zijlicht op schijnen.

Onder de waarnemers bij de conferentie bevonden zich ook twee vertegenwoordigers van de in Montréal gevestigde internationale organisatie voor de burgerluchtvaart (OACI). Hun waarneming zal in de eerste plaats gericht geweest zijn op mogelijk nadelige gevolgen van het jongste conflict voor Air Afrique als bedrijf. Dat bedrijf zou niet kunnen draaien zonder een andere internationale organisatie, de Agence pour la sécurité de la navigation aérienne en Afrique et à Madagascar (ASECNA). De algemene directie is gevestigd in Dakar; leden zijn Frankrijk, Mali, Mauretanië en op Congo, Rwanda (en Mauritius?) na de staten van de OCAM. De ASECNA is in 1959 opgericht, tegelijk met de intrede van de viermotorige straalvliegtuigen in de burgerluchtvaart, die vergroting van de vlieghavens noodzakelijk maakte en een nieuwe impuls gaf aan de toch al snel groeiende ingewikkeldheid van de infrastructuur van het vliegbedrijf. Dit internationale bureau zorgt in de eerste plaats voor de veiligheid en de regelmaat van lange afstandsvluchten door het luchtruim van de lidstaten. Daarnaast hebben lidstaten afzonderlijk bij overeenkomst ook de technische verzorging van het luchtverkeer op de grond geheel of gedeeltelijk aan de ASECNA toevertrouwd. Tenslotte verleent het bureau, eveneens bij overeenkomst, technische hulp aan landen die geen lid zijn. Zo beheert de ASECNA vandaag meer dan 250 vliegvelden en telt zij meer dan 6000 man personeel. De OACI kende onlangs aan de Agence de Edward Warner-prijzen toe voor het peil van haar dienstverlening (*Marchés tropicaux*, 3-3-72).

Uiteraard was dit bureau aanvankelijk, en zeker voor wat de leiding betrof, vrijwel geheel een Franse aangelegenheid. Vandaag komen aan de algemene directies in de lidstaten bijna geen Fransen meer te pas. Op verzoek van de Afrikaanse lidstaten kwam, voor het eerst na de oprichting, eind februari in Parijs een conferentie bijeen van de voor de luchtvaart verantwoordelijke ministers. Besloten werd een commissie in te stellen voor tariefsverlaging en Afrikanisatie, welk proces bij het leidinggevend personeel inmiddels al voor meer dan de helft gevorderd bleek. Ook boog de conferentie zich over de verdeling der verantwoordelijkheid tussen de overheden en de Agence. De aanwezigheid van OACI-waarnemers in Lomee onderstreepte dat het algemeen belang hier een wijdvertakt internationaal belang is.

Het laat zich denken, dat bij deze opzet de in 1961 opgerichte Air Afrique goed gedijs kon. Met een twaalfstal vliegtuigen en 4000 man personeel heeft de maatschappij thans een jaarlijkse omzet van Fr CFA 20 miljard. In Afrika is alleen de Suid-Afrikaanse Lugdiens groter, maar vloog in 1971 alleen Air Afrique zonder verlies. Als multinationale onderneming is Air Afrique op het stuk van integratie en doeltreffendheid verder dan de OCAM als algemene politieke internationale organisatie, doordat zij universele maatstaven als rendement en kwaliteit kan en moet hanteren. In de OCAM daarentegen, een verzameling staat-naties in opbouw, wordt afbouw van het nationalisme voortdurend geremd door particularistische

strevingen. Een verschijnsel overigens, dat ook bij dergelijke organisaties elders niet ontbreekt. 'Kinderziekten van de onafhankelijkheid', zei van de jongste crisis dan ook niet helemaal terecht de nieuwe OCAM-voorzitter die het toch weten kan, nationaliste satisfait als hij is en te wijs om het woord nationalisme te gebruiken, president Senghor van Senegal. Hij kon dat openlijk zeggen omdat president Tombalbaye al bij hem op bezoek geweest was en nogmaals had verzekerd dat hij er niet aan dacht de OCAM te verlaten. Senghor had het echter eveneens op president Mobutu gemunt die daar wel aan had gedacht, hardop nog wel, en het ook deed, aan de vooravond van de bijeenkomst in Lomee. Aanleiding was de openlijke kritiek in West-Afrika, met name in Senegal, op de in Zaïre bedreven geestelijke dekolonisatie waar onlangs ook de christelijke voornamen voor moesten wijken. De diepere oorzaak ligt zeker elders. Congo-Kinshasa is van de OCAM lid geworden in 1965, toen president Tshombe iedere steun hard nodig had. Economisch hersteld, herwonnen stabiliteit en demografisch overwicht ten spijt is Zaïre in de club toch randfiguur gebleven. President Mobutu sprak dan ook als zijn mening uit, kort voor zijn uitreden, dat 'bilaterale betrekkingen moeten prevaleren'. Centraal Afrika komt voor Zaïre dus weer op de eerste plaats, en op de volgende niet ieder land waarvan de elite toevallig Frans spreekt.

Wat heeft de OCAM op de conferentie van Lomee dan wel besloten? Zeker minder dan er is besproken, maar ook daarvan is, zoals gewoonlijk, lang niet alles in het communiqué terecht gekomen.

Met name zou ook de Frankzone onderwerp van bespreking hebben uitgemaakt. Uit de vele onderwerpen die het communiqué vermeldt, valt niets over de politieke koers te distilleren. Aanwijzingen daarvoor vindt men wel in de slotredevoering van de nieuwe voorzitter, president Senghor. Hij wees op de noodzaak nieuwe economische gemeenschappen te vormen en vóór 1973 die voor West-Afrika, de Communauté économique de l'Afrique de l'Ouest (CEAO), waar sinds 1970 aan gewerkt wordt. De 'broeders van Centraal-Afrika' riep hij op onderling een nieuwe groepering tot stand te brengen.

Nieuwe spanningen zullen dus zeker niet uitblijven. Van een hechte eenheid is voorlopig nog geen sprake. Dat is echter niet het enige bepalende element van de OCAM. Senghor wees ook op het belang voor de CEAO van een aansluiting met voormalig Brits-Afrika, nu de EEG is uitgebreid. Het bezoek van generaal Gowon aan Togo, dat hij op 27 april inzette, zodat hij de OCAM-leden nog ontmoeten kon — die een verzoening met president Bongo van Gabon bewerkstelligden —, onderstreepte dat belang en maakte bovendien duidelijk dat de OCAM, wat ook haar politieke toekomst zijn mag, vandaag een organisatie is die in West-Afrika telt. Het zal geen vergeten groep zijn, die volgend jaar in april in Port Louis weer bijeenkomt.

De dood van Sheikh Karume

Sheikh Abeid Amani Karume, de 67-jarige politieke leider van Zanzibar en eerste vice-president van de Verenigde Republiek Tanzania is in de vroege avond van 7 april in het hoofdkwartier van de Afro-Shirazi partij door schoten uit automatische wapens om het leven gebracht. Karume had zich, zoals zijn gewoonte was, voor het invallen van de duisternis naar het hoofdkwartier van zijn regerende eenheidspartij begeven waar hij met andere leiders van het eiland bijeen placht te komen om kaart te spelen en zwarte koffie te drinken. Omstreeks kwart over zes hield een auto voor het gebouw stil, waar vier mannen uitsprongen die onmiddellijk het vuur op Sheikh Karume openden en hem dodelijk troffen. Tijdens het vuurgevecht met de lijfwacht van de Sheikh vond ook een van de aanvallers de dood. Een vriend van Karume, de grijze secretaris van de Afro-Shirazi-partij Thabit Kombo, werd zwaar gewond. Hij werd naar het V.I. Lenin-hospitaal overgebracht en daar door Chinese artsen behandeld. Soldaten en leden van de speciale militie van het eiland openden direct daarop een drijfjacht op de overige aanvallers, waarbij huis na huis werd doorzocht, zowel in de oude stad van Zanzibar als daarbuiten. Omstreeks zeven uur werd per radio bekendgemaakt dat op last van de Revolutionaire Raad niemand zich van acht uur af op straat mocht ophouden. Vliegtuigen mochten niet over het eiland vliegen en geen schip de kust van Zanzibar naderen.

Deze mededeling werd regelmatig herhaald tot de zender te middernacht sloot. Bij zonsopgang was de situatie volkomen rustig. Gewapende troepen bewaakten alle openbare gebouwen. Op de morgen van de achtste april maakte president Julius Nyerere van Tanzania — waarmee Zanzibar en Pemba sinds 1964 in de Verenigde Republiek Tanzania verbonden zijn — de gewelddadige dood van Sheikh Karume persoonlijk bekend. Tanzania's ministerpresident Rashidi Kawawa vloog onmiddellijk daarna met enkele andere leden van het kabinet naar Zanzibar. Op het vasteland teruggekeerd heeft hij in een speciale kabinetszitting te Dar es Salaam van zijn bevindingen verslag uitgebracht.

Op 9 april heeft Radio Zanzibar bekendgemaakt, dat twee van de drie voortvluchtige daders van de aanslag te Bumbwini (25 km van de stad Zanzibar) achterhaald werden door veiligheidstroepen en na een kort vuurgevecht zijn doodgeschoten. De laatst-overgeblevene van het viertal zou — ingesloten in het oude deel van de stad Zanzibar, Stone Town — een eind aan zijn leven hebben gemaakt voor hij in handen viel van zijn achtervolgers.

Drie van de aanvallers zijn volgens deze berichten Afrikanen geweest, één was Arabier. Er bestaan aanwijzingen dat zij verbindingen hadden met de voormalige Umma-partij, waarvan destijds Ahmed Mohammed Abdul Rahman Babu de leider was. Bij het gezang van verzen uit de Koran, slechts enkele meters van de plaats waar de kogels hem hadden getroffen, werd Sheikh Karume op 10 april begraven. President Nyerere van Tanzania en de premier van de Verenigde Republiek, Rashidi Kawawa en Karume's minister van staat Abdu Jumbe waren aanwezig. De plaats van de laatste aan het hoofd van de stoet trok de aandacht. Op de weg van en naar het vliegveld werden alle wagens en autobussen door militie en militairen grondig gecontroleerd. Honderden jonge mannen in burger, hun automatische wapens in de aanslag, stonden zwijgend langs de weg die de processie ging. Hun

grote waakzaamheid maakte de indruk dat zij niet het gevoel hadden dat de rust op het eiland definitief was teruggekeerd.

Op 12 april heeft president Nyerere minister Abdu Jumbe aangesteld als opvolger van Sheikh Karume. Jumbe's opengevallen plaats werd bezet door minister Hassan Nassoor Moyo. Het was Moyo die na de revolutie van 1964 de leiding had bij het verkavelen van de grote plantages der Arabieren en die vrije stukken land van 0,5 ha ter beschikking stelde van iedere arbeider die op deze plantages had gewerkt.

De nieuwe eerste vice-president van Tanzania Jumbe is 52 jaar. Voor hij zich in 1961 helemaal aan de politiek wijdde was hij veertien jaar lang onderwijzer. Zijn opleiding voor het onderwijs volgde hij aan Makarere College, in Uganda. Maar ook in die jaren was hij al sterk politiek geïnteresseerd. Zo was hij in 1953 leider van de Zanzibar National Union, een partij die maar kort heeft bestaan. In 1960 sloot hij zich bij de Afro-Shirazi partij aan, waarvoor hij in 1961 in het parlement werd gekozen. Hij was in het Zanzibar van die dagen dat nog onder Brits koloniaal bestuur stond, woordvoerder van de oppositie en één der deelnemers aan de constitutionele conferentie die in 1962 en 1963 in Londen bijeen is geweest om de status van het eiland na de onafhankelijkheid te regelen.

Op 14 april werd de voormalige Tanzaniaanse minister Ahmed Mohammed Abdul Rahman Babu gearresteerd — naar algemeen werd aangenomen in verband met de moord op Sheikh Karume. In Dar es Salaam gingen (volgens AFP) hardnekkige geruchten, dat de mannen die Karume hadden vermoord allen hadden behoord tot de Umma-partij waarvan Babu in vroeger jaren de leider was geweest. (De Umma-partij heeft zich verenigd met de Afro-Shirazi-partij na de Afrikaanse revolutie van 1964 in Zanzibar, waarbij de Umma-partij aan de zijde van de Afro-Shirazi partij had gestaan.) Babu, die bekend staat als Marxist, werd minister van defensie en buitenlandse zaken onder Sheikh Karume en later, na de unie met Tanganyika minister voor economische planning en ontwikkeling in de regering van de Unie te Dar es Salaam. Hij hield deze portefeuille tot midden februari van dit jaar. Algemeen wordt in Dar es Salaam aangenomen dat Babu zijn post heeft verloren op instigatie van Karume zelf. Omtrent de oorzaak van het conflict tussen beide mannen is niets bekend.

In Porthmouth (Engeland) heeft de in 1964 gevluchte en nu in verbanning levende Sultan van Zanzibar, Seyid Jamshid bin Abdulla, de Britse regering verzocht te interveniëren en een Britse commissie naar het eiland te zenden om de 300 000 Zanzibari van het protectoraat zelf te laten beslissen wat voor regering zij wensen. (Er wordt hier gesproken over een soort opinie-peilende commissie naar voorbeeld van de commissie-Pearce voor Rhodesië.)

Inmiddels hebben de Afro-Shirazi partij en de Revolutionaire Raad, die uit 28 man bestaat, bekendgemaakt dat zij Sheik Karume's politiek — althans in naam gericht op een egalitaire maatschappij — zullen voortzetten. Of dit ook inhoudt dat het besluit van de Sheikh om de eerste 50 jaar geen verkiezingen te laten houden, zal blijven gelden, is er niet bij gezegd.

Een woordvoerder van de Vereniging van Zanzibari in Dubai (een staatje aan de Perzische Golf) heeft gezegd dat de sheikh was gedood in opdracht van een organisatie die het eiland wilde bevrijden.

Hij sprak zijn leedwezen uit over 'het sneuvelen van hen die president Karume had-

den gedood' en zei dat 'het offer van de vier altijd in herinnering zal blijven van het volk van Zanzibar'. Deze woordvoerder kondigde aan dat de strijd voor de bevrijding van het eiland zal worden voortgezet 'tot een werkelijk democratisch bewind op Zanzibar kan worden gevestigd'. De groep Arabische emigranten die aldus van zich liet horen is een kleine minderheid van de Arabieren (op zichzelf ook weer een minderheid) die voor 1964 de macht op het eiland in handen hebben gehad, en die door de wilde en plotselinge, maar juist door zijn onverwachtheid zo doelmatige ingreep van de man die zich 'veldmaarschalk Okello' noemde als machtsfactor werden weggevaagd.

Een andere uitgeweken groep Zanzibari, bestaande uit verstrooide Arabische en Aziatische handelaren die erin zijn geslaagd Zanzibar te verlaten en die zich in Kenia aan de kust van de Indische Oceaan hebben gevestigd, hebben de zaterdag na de moord op Sheikh Karume feestvierend doorgebracht. Op een bijeenkomst van de Kenya African National Union (KANU) werd besloten 'krasse maatregelen' te nemen tegen ieder die naar aanleiding van deze gebeurtenis feest zou vieren. In de Keniase *East African Standard* echter, werd geschreven dat de kans groot was dat de betrekkingen tussen Zanzibar en het Oostafrikaanse vasteland zouden verbeteren nu er geen Sheikh Karume meer was. De krant schreef dat de excessen van de revolutie van '64 (toen duizenden Arabieren door de revolutionairen om het leven werden gebracht) verbleekten bij wat de Sheikh allemaal had gedaan. 'De duizenden die tijdens de dagen van de revolutie vielen waren nog goed af vergeleken met degenen die daarna werden blootgesteld aan de vervolgingen op ethnische en ideologische gronden, waaraan enkele machthebbers anderen blootstelden.'

De voor inwoners van Westerse landen bijna totale onmogelijkheid het gebied van Zanzibar en Pemba te betreden, de gelijkschakeling van de pers op het eiland tijdens de alleenheerschappij van Sheikh Karume en de uiterste voorzichtigheid waarmee alles wat Zanzibar en de Unie met Tanganjika raakte in de pers op het vasteland werd behandeld, maakt dat wat in de laatste acht jaar over Zanzibar is geschreven met zekere reserve moet worden beschouwd. In dit opzicht lijken de berichten over het eiland enigszins op die over de Volksrepubliek China. Op on-eindig groter schaal voltrekken zich ook daar belangrijke politieke koerswijzigingen zonder dat pers en buitenwereld daaromtrent veel anders kunnen doen dan gissen. Maar veel verder dan tot de ondoorzichtigheid van het bamboegordijn mag deze vergelijking niet worden doorgetrokken: waar in China achteraf steeds weer een meester-plan blijkt wordt het moeilijker een bovenpersoonlijke lijn te ontdekken in de gedragingen van Zanzibars Revolutionaire Raad, m.a.w. van Karume.

Het betrekkelijk weinige dat over Zanzibar bekend is geworden in het tijdvak van Karume's acht jaar onbeperkte macht, levert een uitzonderlijke negatieve balans op. Wat de verbintenis tussen Tanganjika en Zanzibar betreft, is het vasteland steeds de partij geweest die aan het kortste eind trok. In 1964 was bij de totstandkoming van de Unie tussen Tanganjika en Zanzibar bepaald, dat alle valuta-reserves van de eilanden ter beschikking van de regering der Verenigde Republiek in Dar es Salaam zouden worden gesteld. Dit is nimmer gebeurd. Wel aanvaardde de Revolutionaire Raad van Zanzibar in de moeilijke tijden alle hulp die door het vasteland werd geboden. Toen echter de prijs van de kruidnagelen steeg en daarmee de mogelijkheid voor Zanzibar reserves te vormen, werden deze angstvallig aan de

Unie onthouden. Dit ging zover dat in dit voorjaar een bedrag van 25 miljoen pond sterling door de Revolutionaire Raad van Zanzibar werd overgemaakt op de persoonlijke rekening van Sheikh Karume bij de Moskouse Nadrodney Bank te Londen. De bedoeling hiervan was niet dat Karume zich dit geld persoonlijk wilde toe-eigenen. Hij wilde alleen voorkomen dat de regering van de Unie er op grond van bestaande overeenkomsten over zou kunnen beschikken.

De 'egalitaire' maatschappij die de Revolutionaire Raad nastreefde is een luchtspiegeling gebleken: het bewind van de Sultan ten tijde van de onafhankelijkheid kende meer *checks and balances* dan het totalitaire en absolutistische regime van Karume in het voorjaar van 1972. De mannen die zich in 1957 en later achter hem scharden, daar zij geloofden dat hij inderdaad de *wananchi*, de gewone mensen, steunde, konden het lang niet allemaal navertellen hoezeer zij in de sheikh waren teleurgesteld: Abdullah Kassim Hanga moest een — misschien werkelijke — poging de sheikh uit het zadel te lichten, met zijn leven boeten. Hanga was een graag geziene figuur in Moskou, waar hij was opgeleid, en een overtuigd Marxist. De relaties tussen Karume en de Russen werden er niet beter op. Maar ook Ali Sultan, een vertrouwensman van Peking, viel kortgeleden bij Karume in ongenade, toen de relaties met Peking waren verkoeld. Abdulrahman Babu, een van de bekwaamste organisatoren van Tanzania, zo niet van Afrika, werd zoals gemeld door de vereenzaamde sheikh als een gevaar aangevoeld en gewipt. Karume's bezit aan onroerend goed was een cynische *practical joke* t.a.v. de Arusha-declaratie die bepaalde dat Tanzaniaanse leiders niet meer dan hun eigen woonhuis mogen bezitten. Karume heeft niet alleen de Arabische minderheid nagenoeg vernietigd, óók en vooral door maatregelen na het bloedbad van 1964, waarvoor hij persoonlijk niet verantwoordelijk was, hij heeft ook de eertijds bloeiende gemeenschappen van Aziaten (zoals overal in Oost-Afrika de handelaren bij uitsteking) en de Shirazi's tot armoede en vertwijfeling gebracht. Vorig jaar beval hij enkele honderden Aziatische gezinnen het eiland te verlaten. Hij nam hun handelsvergunningen af en weigerde hun tenslotte, berooid als ze waren, ook nog een uitreisvisum.

De kwestie met de jonge Shirazi-meisjes, die destijds in dit tijdschrift uitvoerig ter sprake is gekomen, heeft de hele wereld om zijn regime doen meesmuilen. (Dit geval is juist op 8 april door de Commissie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties behandeld. Brieven zijn ter sprake gekomen, door twee dezer meisjes geschreven, waaruit blijkt dat ze opgesloten zijn en slecht behandeld werden en dat een harer een poging tot zelfmoord heeft ondernomen.)

Zoals bij despoten meer voorkomt, staan tegenover krasse staaltjes van egoïsme en baatzucht ook onberekenbare grillige ingevingen iets weg te schenken, ingevingen die dan ook prompt in daden werden omgezet: het rampenfonds van Pakistan kreeg drie miljoen pond, de volksrepubliek Yemen één miljoen. Een ander miljoen ging naar Kenia voor een hulpactie tegen bevolkingsgroepen die onder droogte leden. De bevolking van Zanzibar heeft het niet beter gekregen. Vele lijden onder eenzijdige voeding. Vorig jaar werd tot voedseldistributie overgegaan. Op het smokkelen van voedsel en vooral op de illegale uitvoer van kruidnagelen is de doodstraf gesteld.

Enige tijd geleden heeft Sheikh Karume, op zijn manier, een strafrechtshervorming tot stand gebracht: de gevangenen werden gesloten op grond van de overweging

dat ze broedplaatsen zijn voor misdadigers. Alle gevangenen, met uitzondering van moordenaars, kregen op een openbare bijeenkomst vergiffenis. Maar ze moesten wel een stuk ondertekenen dat ze de doodstraf zouden aanvaarden als ze nog eens op een feit van dezelfde aard als waarvoor ze waren veroordeeld, werden betrapt. Overigens zijn er, inplaats van gevangenissen, plantages ingericht waar dwangarbeid heerst. Wie daar in komt, beslist de elite via de 'volksrechtbanken'.

Wie Karume als politicus heeft gevolgd in de jaren voor de onafhankelijkheid van Zanzibar (1963) verwondert zich over het snelle afglijden van zijn kleine regering naar het pseudo-populistische despotisme waarvan hierboven enkele voorbeelden zijn opgesomd. Sociale oorzaken in de bevolkingsstructuur zijn vermoedelijk geen voldoende verklaringsgrond. Vooral in de jongere staten is de persoonlijkheid van politici altijd een factor van soms onderschatte betekenis. (Zie ook de boekbespreking op pag. 89 van S. G. Ayany's *A History of Zanzibar*.)

5 mei

aeb

Cherry Gertzel, Kasuka Mutukwa, Ian Scott, Malcolm Wallis

Zambia's final experience of inter-party elections: the by-elections of December 1971

The parliamentary by-elections held in Zambia in December 1971 marked a new phase in a long-drawn out factional struggle within that country's political leadership. In the middle of the year, a section of that leadership had withdrawn from the ruling United National Independence Party (UNIP) to form a new and second opposition party, the United Progressive Party (UPP). This action together with the defection of five African National Congress (ANC) MP's and the suspension from the National Assembly of another ANC member, resulted in vacancies in twelve seats. UNIP won five of the six seats formerly held by men who crossed to UPP, and two from ANC. They interpreted these results as an indication of their strength. However, two important reservations have to be noted. On the one hand, ANC retained its support in its traditional stronghold, the Southern Province; and, on the other, Simon Kapwepwe, leader of UPP, formerly one of the dominant figures in UNIP, and a former Vice-President, won his seat against apparently insuperable odds and without campaigning personally. The other five UPP former MP's had been detained in September for alleged subversive activities. In addition, the low poll was open to interpretation as an indication of widespread political doubt which was expressed in an unwillingness to vote. Subsequent post-election events also have to be taken into account. Six weeks after the elections the UPP was banned and its leaders, including Mr. Kapwepwe, were detained. Three weeks later, President Kaunda announced the Cabinet's decision to establish a one party democracy. The December by-elections, therefore, seemed to be the end of an era.¹

Two distinct conflicts have dominated post-independence party politics in Zambia. The first has been that between the ruling party and the opposition ANC. Neither blandishments nor UNIP's belief that the opposition would die a natural death have convinced the ANC of the virtues of dissolution. And successive elections have not enabled the ruling party to win the necessary support for its stated goal of the one party state through the ballot box.² In November, 1971, the ANC still held — including their six constituencies at stake in the by-elections — twenty-three of the 105 elected seats in the National Assembly.

The second conflict has been that within UNIP itself, whose leadership below the presidency has been riven by factional disputes which have become increasingly public and have destroyed the harmony that apparently prevailed in the early years after independence. The existence of such factions became clear as a result of a sequence of dramatic events beginning with the hotly-contested elections for the party's Central Committee in 1967.³ There followed in quick succession: President Kaunda's brief resignation in 1968;⁴ the then Vice-President, Mr. Kapwepwe's abortive resignation in 1969;⁵ President Kaunda's suspension of the Central Committee and the creation of a Constitutional Commission to review the party constitution;⁶ the intense debate over the new constitution at the UNIP National Council

meeting in November, 1970;⁷ the banning of the so-called Committees of Fourteen and Twenty-Four; the allegations made by the then Minister of Trade and Commerce, Mr. Chimba, in February, 1971, and the Tribunal set up by the President to investigate those allegations;⁸ and, finally, the party elections in May, 1971. These were merely the tip of the ice-berg, in an intra-party debate which from 1967 onwards was a source of constant rumours and a sign of impending crisis.

The extent of this party conflict, and the nature of the factional groupings, remain indeterminate, as does the actual basis of the groupings themselves. Kaunda himself, after the 1967 Mulungushi conference, denounced the power struggle as 'tribalism, the wasting disease'.⁹ It was true that those 1967 elections were fought on the basis of alliances between regional leaders, and that the source of the original conflict was the fear among certain sections of the population that they would be left out of the leadership of the country. Whether this was due simply to a desire for 'tribal' influence, or whether regional interests were also at stake, was less obvious. There has, however, been a general tendency on the part of the leadership to interpret the conflict that developed from 1967 onwards in purely tribal terms.

President Kaunda's personal position throughout this period is also difficult to establish. On the one hand, while the circumstances surrounding his attempt to resign in 1968 showed his pre-eminence within the party, he stayed out of the battle, at least publicly.¹⁰ His suspension of the Central Committee in 1969 could be interpreted as the action of an arbiter. In addition, he appears to have supported a policy of the development of the country as a whole as opposed to urban or regional development. On the other hand, his deployment of certain ministers after the 1967 crisis could be interpreted as an association with that group.

By August 1971, however, when he dismissed four of his Ministers including Justin Chimba who had the previous February openly alleged tribal discrimination in Government, Kaunda showed that he was no longer prepared to accommodate the faction with which those Ministers were associated. At that point, he denied them party legitimacy. To this extent, it could be said that he created the UPP. His action was followed shortly afterwards by Kapwepwe's resignation and assumption of the leadership of the newly formed party.¹¹ UNIP's intra-party struggle now entered a new phase with the transformation of one faction into an opposition party, which explicitly challenged Kaunda's leadership.

These were the two threads of the political conflict that were drawn together in the by-elections of December, 1971. The elections were necessary because, under Zambia's constitution, any Member of Parliament, who resigns from the party on whose ticket he won his seat, is required (if he chooses) to contest it again.¹² Five ANC MP's had crossed the floor in the preceding years. Under the law, their change of party allegiance was communicated to the Speaker, who, in turn, appointed a Tribunal, which found they must resign their seats. An additional ANC seat was vacant because its occupant, Mungoni Liso, the Secretary General of the ANC, had been expelled from the National Assembly for the life of the present Parliament. Then six UNIP MP's, led by Kapwepwe, left UNIP and moved to UPP, and were also required to forfeit their seats.¹³ On the 24th November, the Government announced that by-elections for all twelve seats would be held on December 20th.¹⁴ In the event, one seat, Mkushi North, went uncontested to UNIP on nomination day,

December 2nd. By-elections followed in the other eleven seats which were distributed over five of the country's eight Provinces.

The basic system of electoral law remained unchanged from the December, 1968 general elections.¹⁵ However, those changes which were made were of crucial importance for the outcome of the election. The most significant concerned the ability of detained persons to stand as candidates. In the 1968 elections, Nalumino Mundia, who had earlier resigned from UNIP to lead the (subsequently banned) United Party and had later been detained, stood and won the election while in detention. By 1971, however, the Electoral Act had been amended to prohibit anyone in detention from contesting a seat; a change of considerable significance for the UPP, five of whose MP's were detained in September 1971.¹⁶ A less important but still relevant change was a further amendment to the electoral law which required a candidate to produce nine signatures on his nomination paper instead of two.¹⁷

The necessity of bringing the electoral registers up to date and, in three constituencies, of reregistering entire polling districts also influenced the election results. All constituencies had had their registers revised since 1968, and had acquired new voters, all of whom required a new voter's card. In Mufulira West, Pemba and Mpika East, however, there had also been a reregistration of active polling districts to bring them into line with the local government wards for the Local Government elections of 1970. While in Mpika East the effects of this change were probably of little consequence for the election, the registrations in Mufulira West and in Pemba were significant. Six polling districts in Mufulira West and seven in Pemba, which acquired six additional polling stations, were involved in this process, and subsequent experience on polling day suggested that this contributed to the confusion among some voters as to where they should vote, which perhaps helped to explain why some people failed to do so. A voter who appeared at the wrong polling station on the day of the elections may well simply not have had time to make the journey to his new place of voting. In Mufulira West, which was the most crucial seat in the elections, the important differences between 1968 and 1971 in the numbers of registered voters at the various polling stations have to be borne in mind in analyzing the results.¹⁸

Tabel I - *Registration by Polling District, Mufulira West*

Polling Districts	1968 Registration	1969 revision (used for 1971 by-elections)
Butondo 1	766	803
Butondo 2	517	778
Butondo 3	525	583
Butondo 4	902	270
Kankoya 1	805	31
Nsato	348	55

The number of registered voters in the constituencies involved in the by-elections is given in Table II.

Table II - *No. of Registered Voters*¹¹

Constituency	1968	1970/71	Increase/Decrease
Mpika East	10125	11061	+ 936
Mporokoso S.	13851	14310	+ 459
Pemba	11874	11685	- 189
Namwala	15721	16274	+ 553
Monze East	12523	12675	+ 152
Lukona	11033	12468	+1435
Nalikwanda	13504	13750	+ 246
Senanga West	20642	21355	+ 713
Petauke	18617	18960	+ 343
Wusakili/Chamboli	16617	16635	+ 18
Mufulira West	9454	8473	- 981

In the constituencies visited (eight of the eleven) there did not appear to be any serious problems of electoral administration.

The Returning Officers, all of whom were civil servants, were experienced men; only two had not previously been Returning Officers and eight had served more than once.²⁰ In only two instances, where each officer was a European, were they actually living in the constituency. Otherwise, the appointments were all from outside, presumably to avoid the possibility of political pressure being brought to bear upon them. There was in fact no evidence of such pressure. The Electoral Authorities clearly made every effort to ensure a fair procedure and to avoid any political interference. Polling stations were clearly marked, equipment arrived in good time, and election officers conducted spot checks the days before the election. In Mpika, a concern for impartiality persuaded one presiding officer to remove the President's portrait from the schoolroom in use as a polling station. No system could, of course, be entirely foolproof; and, in Mporokoso, there was apparently considerable conflict between the District Governor and the Returning Officer, when the former allegedly commandeered government vehicles for the campaign and for transporting voters to the polls leaving the officer with considerable transport difficulties. But this appears to have been the exception rather than the rule.

Selection of Candidates

There was some evidence to suggest that the party selection procedure was not a cut and dried process on either side. In Pemba, for example, where Farmer, a European, stood for ANC, he was apparently brought in at the last moment, in place of another candidate, a former Southern Province party provincial president. In UNIP's case, there were rumours in high places that a former Cabinet Minister, Chitambala, had turned down an offer of the candidacy for one seat on the Copperbelt. The UNIP candidate in Wusakili/Chamboli (Kapwepwe's former seat),

a young lawyer, could give no reasons why he had been chosen, although he attributed it to the fact that the party wanted a young man with ideas. His candidacy neutralized the UPP claim that the country needed new blood. On its part, the UPP ran Cosmos Chola, a former University Student Union President who had been rusticated after the crisis at the University in the middle of the year.²¹ Neither candidate had much in common with the miners who made up the bulk of the voters in the constituency.

Kapwepwe, instead of standing in his old seat, moved to Mufulira West, which had previously been held by John Chisata, one of the detainees. His own explanation for this change was that he had been warned that there would be considerable intimidation in the Kitwe constituency and that he should avoid it. In addition, it is likely that he was influenced by the existence of known ANC sympathizers in Mufulira, who had been instructed to vote for the new party. In the event, changes in the voters' register reduced the value of this support and the results suggest that he must have taken a number of UNIP voters with him. Opposing Kapwepwe, on the UNIP ticket, was Alexander Kamalondo, the Deputy President of the Mineworkers Union of Zambia and Chairman of the Mufulira branch. Kamalondo, a young man from the Luapula province, hoped to draw on both the substantial Luapula vote in the constituency and on his connections and reputation in the union.

In Western Province, UNIP selected local men, as opposed to prominent Lozi who might not be living in the Province or the constituency itself. This was a clear departure from previous practice. Former Finance Minister Arthur Wina, for example, who had contested (and lost) Nalikwanda in 1968 does not come from that area; nor does Princess Nakatindi who had been the constituency's first MP. Mr. Sipalo, who had been UNIP's candidate in Senanga West in 1968, was also not a local man. In contrast, the 1971 candidates all had strong local connections. In the case of Senanga West, it was a local chief with strong associations with the Lozi royal family, as well as a former member of the House of Chiefs. The implication was that, on this occasion, UNIP, anxious to win back Western Province, and apparently succumbing to local pressures, was willing to concede that local associations were important, instead of emphasizing only party connections. On this occasion, they apparently tried to match their candidates in terms of background and local position with their ANC opponents.

In Mpika East, there was also a considerable emphasis, on UNIP's part, on the local associations of their candidate; although, in this case, such emphasis has to be set against the fact that neither party gave any significant place in the campaign to the candidate himself; in Mpika, it was party against party. The UNIP candidate, moreover, while he was a local man, also had strong party connections, having been a regional secretary both in Mpika and on the Copperbelt. Notwithstanding the Mpika experience, UNIP appeared to move away from the characteristically heavy emphasis on party connection which had been evident in the 1968 elections, and to have introduced more than one new person with very marginal party experience. Their candidates in Wusakili/Chamboli and Mporokoso were lawyers with no prior party position.

ANC and UPP do not appear to have co-operated in the selection of candidates,

except in the initial division of seats. They agreed to restrict themselves to their own areas and each took the seats vacated by their former MP's. UPP must have encountered considerable difficulties in finding candidates, given the detention of five of their six former MP's. The considerable intimidation against open or alleged support for the party must have deterred some supporters from coming forward, especially on the Copperbelt; to stand up and be counted took courage.

The Campaign

UNIP's campaign, while it varied from one constituency to another, was generally well organized. The party did not lack resources. Approximately K 1000 was allocated, for example, to each of the Copperbelt constituencies, and appears to have been spent on the candidate's deposit, petrol, and the production of a voters' instruction sheet. UNIP vehicles were despatched from other provincial centres to the contested constituencies and the party's campaigners usually had ample transport. Almost all their publicity was provided from headquarters at Freedom House in Lusaka, local publicity being primarily restricted to voting instructions. Meetings were publicized through the party hierarchy rather than by posters. The highlight of the party's publicity campaign was an expensive-looking brochure, *The Two Faces of Kapwepwe*, which set out to show how the former UNIP leader had contradicted himself by his change of political stance. UPP's attempt to establish some kind of merger with ANC was, for example, compared with his earlier remarks about Nkumbula, the ANC President, as a 'chronic sell out'.

The ruling party's campaign was characterized by a very high degree of involvement of Ministers and central party officials, deployed to the various constituencies from the centre.²² A considerable effort was made to cover every constituency intensively. Responsibility for each area was divided up among personnel from the centre, and from other districts, who were actively engaged in seeking out the voters. In Pemba, for example, in Southern Province, where meetings were held for two weeks prior to the elections, a command post was established under a Minister of State. Eleven teams of three or fewer men held meetings on an average of two a day, morning and afternoon. Strategy, which was carefully attuned to the needs of different areas within the constituency, was evaluated daily at the command post. A basically similar organizational plan was followed in the other Southern Province constituencies, on the Copperbelt and in the Western Province constituencies, on the Copperbelt and in the Western Province, where the command post system was introduced for the first time. In at least three areas, Southern and Western Province and Mpika East, the party also enlisted the support of chiefs, some of whom proved to be their most useful campaigners.

UNIP appears to have given very careful thought to the top personnel sent into any particular constituency. In Monze East, almost all appeared to speak some Tonga, or at least a few catch phrases with which they tried to woo their audiences. Most spoke it fluently. The Minister in charge (Peter Matoka) and the Minister of State (Peterson Ngoma) had served together. The two MP's involved had previous local associations: Luputa had defeated the ANC candidate in a previous by-election, and Kayumba was the former ANC MP for the constituency. District Governors were

brought in from as far afield as Mansa because of their knowledge of the locality. In Wusakili/Chamboli, all the top personnel had longstanding connections with the Copperbelt. Luapula MP's were used in Mufulira West where it was expected that people from that province would have a decisive influence on the vote. In the Western Province, three Lozi Ministers were assigned to the campaign, Jethro Mutti in Lukona, Mulikita in Nalikwanda and Siyomunji (the Cabinet Minister for the Province) to Senanga West.

A number of large rallies were held in most constituencies where the party's top officials, especially the Vice President, were used. Generally, however, UNIP preferred smaller meetings, particularly with functional groups. The importance of the candidate in the campaign varied a good deal from constituency to constituency. In Western Province, for example, the candidates were heavily involved in campaigning, in Mpika scarcely at all. While, in Mufulira West, the candidate played a prominent role in the campaign, in Wusakili/Chamboli, perhaps because of Malama's lack of political experience, he hardly featured in the UNIP campaign. A week before polling day, he had addressed only six indoor meetings. In contrast, the Mufulira candidate had addressed almost four times as many meetings by the same date. In the two Southern Province constituencies UNIP candidates also figured prominently in the campaign. Thus the extent to which the party presented the candidate to the people varied considerably, and probably reflected local assessments as to how important a local, as opposed to a party, association would be.

UNIP has always possessed a formidable election machine and, in the December by-elections, the party once more displayed its considerable ability to vary procedures and techniques to suit the particular constituency. Their campaign, whatever the variation, was characterized by the deployment of large resources, both of men and money, and was a clear indication of the importance they attached to the occasion.

The President did not actively campaign on behalf of the party. In spite of his assertions, at his August press conference on UPP, of Kapwepwe's personal ambitions for power, he did not throw himself into the fight against the UPP leader. On the other hand, a series of provincial tours that began before the campaign opened must be interpreted as part of UNIP's overall strategy, providing an opportunity for the President to use his personal legitimacy to the party's benefit.²⁴ In the middle of the campaign itself, moreover, he paid a two day visit to the Copperbelt, which notwithstanding his assertion that he 'had not come to look for votes' clearly enabled him to throw his personal political influence into the struggle.²⁵ He did not openly engage Kapwepwe (except at the press conference mentioned above) but his presence in territory which the UPP and Kapwepwe regarded as potentially theirs indicated his open involvement in the contest for power.

In contrast to UNIP, both opposition parties clearly encountered considerable difficulties in organizing and conducting an effective campaign. They appeared to have very limited funds and few vehicles. Their opportunities to publicize their cause were limited: they had virtually no access to the mass media, press or radio, and were allowed few public meetings. Kapwepwe himself held no public meetings at all. No opposition meetings were reported in the press except occasionally by

implication when UNIP answered one of their points. Virtually the only public platform open to the UPP was the succession of press conferences held by Kapwepwe, which were in fact poorly reported. Under these circumstances they had presumably to rely on face to face contacts and the 'campaigning by night' with which they were charged. ANC, which was a little freer than UPP in this respect, seemed to throw the burden of the campaign on to the candidates. In Western Province, there was an MP from an adjoining constituency in charge of each campaign, but this did not diminish the candidate's role. In Southern Province the candidates were also active. Farmer, their European candidate in Pemba, held several public meetings; and, in Monze East, several indoor meetings, attended by the candidate and ANC leaders from Lusaka, were the major feature of the opposition's campaign.

The intensity of the UNIP campaign was clearly a constraint upon both opposition parties, but at the same time it was true that neither was well-organized. ANC, for example, has no office in Mongu, the headquarters of Western Province. UPP had considerable difficulty in establishing any sort of organization at all in the rural constituencies, partly because of the brief time between the party's formation and the elections. Leaders had drawn up an organizational plan, but had hardly begun to implement it. They also suffered from a shortage of active agents who could campaign openly. In Mpika East, for example, their campaign was largely in the hands of one of the young University students who had joined the party, and who operated from a local store belonging to a detained party supporter. Kapwepwe himself spent the greater part of the campaign period in Lusaka, probably because of the events of nomination day in Kitwe when his car was stoned.²⁶ The party's reported links with the Sacred Heart Church, a strong separatist group on the Copperbelt, would have provided some resources, both organizational and financial, on the Copperbelt, but not in the rural areas.²⁷ No permits were granted for UPP public meetings. This was partly because of police fears of further violence after their Kitwe experience on nomination day; but it was also perhaps because UPP assumed that permission would not be granted and did not apply. For the UPP, it was essentially an election without a public campaign.

The campaign of the opposition parties was similar in that both suffered from organizational problems and a lack of reserves. So far as issues were concerned, however, there was a good deal of difference between them, and the significance of these different issues is best seen if the Opposition campaign is divided into two parts. The two parties did not attempt a joint campaign, partly perhaps because of certain significant differences of attitude. But at the same time, the conflict between UPP and ANC respectively and the Government and UNIP was fundamentally different. This factor emerges more clearly if we consider the ANC and UPP areas separately.

A variety of tactics have been employed by the ruling party in its efforts to achieve the one-party state. Since independence, UNIP has attempted to convince ANC leaders of the desirability of crossing the floor of the Assembly. Although this tactic has met with some success, it has been frustrated ultimately by the ensuing elections. Despite the considerable resources available to UNIP, the by-elections of March 1968 in the Southern Province and the general elections of the same year in

Southern, Western and parts of the Central province showed a continued rejection of the party. In addition, after the 1968 general elections, it was no longer possible for UNIP to maintain that ANC's demise was imminent. In an expanded Assembly, and with the accretion of support from the banned United Party, the ANC increased its representation from nine to twenty-three.²⁸ While this did not prevent UNIP from continuing its efforts to woo ANC MP's, somewhat strong-armed tactics were also used to limit the public forum available to the ANC. In October, 1970, Mr. Liso was expelled from Parliament for the remainder of its five year period for allegations of Government misconduct at the time of the Non-Aligned Conference; the discipline may have been justified but the end result was the removal of one of the ANC's main parliamentary performers.²⁹ In February, 1971, Mr. Nalumino Mundia, deputy leader of the opposition was in turn suspended for three months and thus also eliminated for a time from the Assembly.³⁰ A later and somewhat heavy-handed attempt to enable two ANC Members who crossed the floor to retain their seats without submitting to an election was, however, quickly challenged by ANC leader Nkumbula, and failed.³¹ Thus attempts to demolish the ANC through Parliament did not achieve any great success.

In the two years after the 1968 general elections, there was also a good deal of public speculation about the possibility of the voluntary dissolution of the ANC proceeding out of various discussions between its leaders and President Kaunda. The first round of talks took place late in 1969, after the President had written personally to all opposition MP's urging them to co-operate with the Government.³² However, a second projected set of talks, scheduled between Mr. Nkumbula and the President at the end of 1970 failed to materialize. The failure was partially due to divisions within ANC itself, which had its own factional disputes. Nkumbula's speech to ANC delegates at their conference at the end of December of that year suggested that there was also an element within the party that was groping seriously with Zambian problems, and the need to enunciate alternative policies.³³ In a state where opposition is generally regarded as 'subversive' and destructive, it had become necessary to establish a *raison d'être* for the party.

Up to 1971, therefore, the ANC had proved itself to be a remarkably resilient body. Its own internal leadership disputes had not destroyed the party, and it had sustained its popular, if narrow, base of support. It was not surprising that the party should reject the proposal of merger with UPP, but should proceed to contest their own six seats on an independent basis. The election in UNIP-ANC constituencies was, therefore, no more than the latest episode in the Government's long efforts to eliminate the opposition through the ballot box. The resources thrown into the campaign indicated the significance that UNIP still attached to the achievement of consensus through the ballot box. There were no new issues: UNIP appealed to the voters on the basis of its record as a Government, and the development achieved since independence. ANC challenged that record and highlighted local grievances, particularly economic issues such as loans. UNIP also challenged the legitimacy of opposition candidates, especially the European candidate for Pemba, Mr. Farmer, and argued that their candidates were more genuinely representative and thus able to ensure that Southern Province would participate in this development. 'Vote for the local candidate because he is a local' was the theme in both Monze East and

Pemba, although in the latter constituency they also took the precaution of using some of their European supporters to campaign. The UNIP candidate for Monze East based his claim for support on his Tonga origins, which he argued would ensure better Southern Province representation in Government. Since there were no new issues, the campaign was essentially a contest of loyalty on both sides; and, in Southern Province, ANC voters proved their loyalty to their old party. Notwithstanding its much more limited resources as compared with UNIP, ANC retained its support in that territory.

A very similar situation applied in Western Province: UNIP in this case was anxious to regain the position they had lost in 1968 when, in the general elections, ANC had won eight of the eleven parliamentary seats, defeating three Lozi Cabinet Ministers. To this end, UNIP carefully improved their campaign machinery and modified earlier attitudes about local candidates. They campaigned on their achievements, which were not inconsiderable, including two new trunk roads into the Province. They pointed out the advantages of having representatives who had direct access to Government and the President, and so explicitly challenged the usefulness of the opposition in the developing state. In reply, ANC emphasized its role as the guardian of Lozi tradition, challenged the Government record in Western Province, and questioned its achievements. The party exploited local grievances, particularly economic grievances which the Government had not resolved. The abolition, in 1966, of the former Wenela system of contract labour to South Africa had contributed to the unemployment problems in the Province. The party did not propose the restoration of the Wenela system; but they did promise, if returned to power, to find substitute sources of employment.³⁴

UNIP regained two of the three seats in Western Province, Lukona and Nalikwanda. The efforts put into improvement of their organization contributed a good deal to this victory; but they could scarcely be said to have produced a genuine change of heart over the Province as a whole in view of the low poll — in Lukona 19% and in Nalikwanda 22% — and the narrow margin of victory. Voter abstention rather than a change of heart won the election for UNIP in this area. The attempt to achieve the consensus necessary for a one-party state through the ballot box had, therefore, once again, been unsuccessful.

There were similarities of style and emphasis upon local grievances in the five UNIP-UPP constituencies; but in those areas the fundamental issue was essentially that of Kapwepwe's challenge to UNIP's leadership, and whether or not he could win UNIP support over to the new party. The old factional struggle was now played out in a different arena. The consequence was that although UNIP claimed support on its record, and although local grievances were aired, the theme of these campaigns was dictated by UNIP's vigorous assault upon Kapwepwe himself. The main thrust of UNIP's campaign was to discredit Kapwepwe, the climax of which was a series of articles in the Government-owned *Zambia Mail* which set out to prove his disloyalty to the African cause and to reject his claim to stand for the 'true nationalists'.³⁵ UNIP's objective in these five constituencies was to destroy Kapwepwe, and, in consequence, to end the power struggle that had begun at the party elections of 1967.

The September detentions of five of UPP's six MP's not only lost the new party

some of its prospective candidates but also withdrew some of its potentially most useful organizational support. An analysis of the people detained indicates the nature of the conflict since a considerable number of them had formerly been UNIP officials.³⁶ In a situation where former co-workers were competing for the support of the same group, and where both had a tradition of violence borne out of the old nationalist days of UNIP, it was not surprising that there should be an element of violence and intimidation. Where the ultimate responsibility lay would be difficult to establish. Both parties were probably partly at fault. But much of the difficulty was created by the intense card-checking campaign on which UNIP embarked prior to the elections.

In the past few years, UNIP has usually conducted an annual membership drive and card-checking campaign which has, on more than one occasion, led to violence.³⁷ It has often brought local officials into conflict with the police. There had been less emphasis on such card-checking at the beginning of 1971. But the membership drive was renewed vigorously prior to the election, particularly in the urban areas. This could not fail to affect the atmosphere and contribute to the violence which was symbolized by the stoning of Kapwepwe's car in Kitwe on nomination day.³⁸

The UNIP-UPP election was therefore part of the struggle by each group for the loyalty of UNIP followers, now asked to decide between the two factions that had hitherto fought within the party. The constituencies involved had always been solidly UNIP. Since independence, however, they had all faced new social, political and economic problems for which UNIP did not necessarily have a ready answer. The emergence of UPP was at a moment in time when UNIP supporters had the opportunity to express any dissatisfaction by rejecting their old party loyalties, and looking to a new group to solve their grievances. Factional leaders concerned with building a popular base of support were bound to exploit such a situation.

Mpika East, in the Northern Province, illustrates the situation well. It had always been a UNIP area. In 1968 the vote for that party had been overwhelming. In the 1970 Rural Council elections, there had been no opposition to UNIP. Within the party itself, there had, however, been some dissension, based primarily upon the feeling of some local politicians that the Bemba had not received the due benefits of independence. This was reflected in allegations of neglect, where such amenities as schools, roads, loans and health services were concerned. These grievances, which were aired in the Rural Council, can be seen as a reflection or, possibly, a cause, of the attitudes of some politicians at the centre. For example, the former Minister of State for Development, who was also the Member for Mpika East, had criticized the Government's implementation of rural development policies in the Mpika area.³⁹ And in February, 1971, Justin Chimba had alleged that the Bemba were neglected. Whether this was a result of tribal or regional concern is less important here than the fact that it expressed dissatisfaction with the state of development in that area. It was to such grievances that the new opposition could appeal in seeking to win over former UNIP followers. UPP campaigners sought to exploit such feelings to counteract UNIP's appeal to their record of achievement since independence. UNIP, in turn, emphasized the treachery of Kapwepwe's defection, based as they alleged simply on his lust for personal power. They compared him with Judas Iscariot, Ojukwu, Tshombe, Odinga and Kambona (to what effect it is difficult to

say since rural dwellers have little contact with the outside world of these figures) all of whom had failed when they broke away from the party in power. The rural constituency remained loyal. UNIP retained the Mpika East seat, in a 41% poll in which UPP won only 164 votes against their 4,184.

The rural areas in this election were of lesser significance than the Copperbelt where UPP's bid for power had actually begun. It was where Kapwepwe, as in the past, had chosen to stand and it was the focus of the battle to eliminate him. In Mufulira West, UNIP followed two basic strategies in their effort to retain the seat. First, the party made a direct appeal for the support of the miners who comprised the vast majority of the voters in the constituency. The UNIP candidate himself had strong local Union connections and was the Deputy President of the Mineworkers Union of Zambia. In addition, the UNIP campaign team included Mathew Nkoloma a former Union leader, and Wilson Chakulya, the Minister of Labour, who was also a MP for a Mufulira seat and had been Secretary-General of the Zambia Congress of Trade Unions (ZCTU).⁴⁰ The ZCTU itself had pledged support for the ruling party shortly after the announcement of the formation of the UPP.⁴¹ The primary emphasis of this aspect of the UNIP campaign was that the workers needed increased and better representation in the National Assembly. Several indoor meetings were held with labour leaders and shift bosses and, coupled with pointed remarks about Kapwepwe's betrayal of UNIP, it was argued that the workers could improve their economic position by electing one of their own union officials.

The UPP, however, had an implicit counter to this aspect of UNIP's campaign message in that, it could be argued, many of the UPP leaders had indeed represented the workers. Kapwepwe himself had considerable personal appeal to the miners whom he had won over, in the face of a strike threat, to an acceptance of the Government's 1969 budget.⁴² Four of the other five MP's who had crossed the floor had had extensive experience, in the past, in the top echelons of Union leadership. In John Chisata, the UPP had a figure who was not only held in high regard by the workers but who was also popular in the constituency, which he had won at the 1968 general elections. In addition, he had served as the President of the MUZ and had been an MP since 1962. After the 1968 election, he was charged with, and acquitted of, the murder of an ANC supporter in the constituency. When he was arrested, demonstrations, in favour of his immediate release, had been held in Mufulira.⁴³ In 1970, there were rumours that Chisata would run again for the presidency of the Union and, in 1971, he made an explicit bid in the National Assembly for the workers' support.⁴⁴ Apart from the personal appeal and experience of Chisata and Kapwepwe, the UNIP candidate, Kamalondo, had also to deal with grievances concerning job evaluation. Under the circumstances, UNIP's assertion that it would provide better representation for the workers if Kamalondo was elected could be unfavourably contrasted with the past achievements of Chisata and Kapwepwe.

The second aspect of UNIP's strategy in Mufulira West was an attempt to capture the vote of the people in the constituency who came from the Luapula province. Kapwepwe had antagonized many people from Luapula by his alleged reference to them, two years previously, as *batubulu* (poor fishermen). Whatever the truth behind this allegation, the Luapula leaders had reacted sharply and had withdrawn

their support from the Kapwepwe faction in 1969. UNIP, in its most optimistic moods, also hoped that ANC voters — many of whom were from the Luapula Province — would be dissuaded from voting for the UPP leader because of the alleged insults to their compatriots. In order to garner the Luapula vote, UNIP sent the province's two leading politicians and two other Luapula MP's to the constituency. The candidate himself was born in Mansa, the provincial capital. There was a tendency for these campaigners to see the contest as an opportunity to redress the alleged insult and to assert the province's independence from the politicians from the Northern Province.

There were, however, complications involved in employing a strategy of this kind. Although the ANC had polled very nearly 40% of the vote in Mufulira West in the 1968 elections, the reregistration of voters in the Nsato and Kankoya 1 polling districts had dramatically reduced the number of ANC voters. (See Table I). Nsato was a shanty township which had been demolished by the Government in 1969. Its inhabitants, including many older voters who were traditionally ANC, had been relocated. In Kankoya 1, which included the bulk of ANC support in Section 'F' of the mine township, the decrease in the numbers of voters was even greater. In this polling district, an active UNIP drive to discourage ANC voters from registering and apathy among the ANC supporters accounted for the disparity between the 1968 and 1971 figures.⁴⁵ While some of the Nsato voters may have registered in other polling districts, the overall loss of almost a thousand votes in the constituency was probably primarily ANC support. In addition, remaining ANC voters had little reason to cast their votes for either side. UNIP had conducted a long campaign against the ANC in the constituency; Kapwepwe might well have offended them by his alleged insults. For these reasons, the ANC vote was of reduced significance in the election. Much more important than the ANC vote was the effect that UNIP's strategy had on its own party organization. Mufulira has been, at least since 1966, a region which recruited its principal party official, the regional secretary, from within its own ranks. There have been no transfers from other parts of the country and the last four regional secretaries, and many of the youth regional secretaries, have all served as constituency officials in Mufulira. The first Mufulira district governor was also a former regional secretary. The decision of the Luapula leadership to withdraw its support for Mr. Kapwepwe produced an intense reaction within this tight, closed organization. The District Governor and the Regional Secretary, both from the Northern Province, organized a demonstration against a visiting Minister of State from Luapula, ripping the Zambian flag from his car. Apparently, it was believed that he was actively involved in organizing against Kapwepwe's faction. As a result, both officials were dismissed from office by the President. In the following year, the succeeding regional secretary, the youth regional secretary, and a constituency official were suspended shortly after the banning of the Committees of Fourteen and Twenty-four.⁴⁶ With the detention of UPP supporters in September, 1971, these men were amongst the detainees. The solidarity of the local organization and the fact these men had been elected to the constituency level suggests that they enjoyed considerable support within the organization and that it would suffer some loss of morale as a result of the detentions. In this respect, it is significant that the President on his brief visit to Mufulira during the campaign

chose to speak to party officials at a closed meeting rather than to address a public rally. In a sense, the UNIP leadership by emphasizing the importance of the Luapula vote was campaigning against the actions of its own local organization.

It is instructive to compare the campaign in Mufulira West with that in Wusakili/Chamboli. Both are mining constituencies and both tend to recruit their top local personnel from within their own organizations. But there were differences in the issues and in the style of the campaign in the two constituencies. In Wusakili/Chamboli, the party organization ran the campaign to a greater degree than in Mufulira. It, too, had suffered from defections to the UPP but the defectors had held office at a lower level than in Mufulira. They had a smaller range of appeal and they had been easier to replace. Secondly, the UPP candidate did not reflect the interests of the constituency. He was vulnerable to UNIP's attack on his youth and lack of experience and to the charge that the people had paid for an education which he had not completed. Kapwepwe's personal appeal was not sufficient to carry him through and there was no union figure in Kitwe with the status of Chisata, who had joined the UPP. Finally, UNIP in Wusakili/Chamboli made no attempts to campaign specifically for the Luapula vote.

Over-riding the strategy in the two Copperbelt constituencies, but pitched at them as well as at the national level, was the *ad hominem* attack on Kapwepwe. Yet it was more than simply a personal attack on Kapwepwe. It was also bound up with the question of the one-party state. For UNIP's top leadership was saying, in essence, that his offence was to challenge the system he had helped to build up. He had contravened the rules of the game by forming a new party. To what extent this view was communicated to the public is difficult to assess. It is significant, however, that the presentation of the argument for the one-party state was now couched in different terms. The party leadership (if not all its followers) had hitherto argued fairly consistently that the one-party state would, in due course, be achieved through the ballot box, and in no other way. In 1971, however, the argument changed to a new insistence upon the need to create a one-party state with or without the consent of the opposition. The party could no longer wait for the ballot box.⁴⁷ The key to the new reasoning seems to be suggested in the argument presented on the Copperbelt, that a one-party state would overcome the confusion resulting from the creation of the UPP, and bring an end to card checks and violence. Thus the new emphasis upon the one-party state was directly related to the changed situation in the factional struggle with UNIP. Local party officials in Wusakili/Chamboli, where the issue was raised early in the campaign, stressed this view, and thus linked the actual election with the possibility of a one-party state.

The top level leadership, on the other hand, stressed that the by-elections and the introduction of a one-party state were separate issues. Nevertheless it was difficult to maintain such a separation after the President's statement in Mufulira on December 12th, and from that time the question became a prime issue in that constituency as well. UPP said little about the question. It is doubtful, however, if they actually rejected the principle of a one-party state. What Kapwepwe would challenge was the timing of the move and the allocation of power at the centre under such a system.

Kapwepwe, without any personal campaign, won his seat in Mufulira West, al-

though his young candidate in Kitwe was defeated. It was the first time that UNIP had ever been defeated on the Copperbelt in parliamentary elections on a universal franchise.

The *Zambia Mail* saw the election results as a victory for UNIP. In many respects they were. The party had mounted a well-organized campaign, the ANC had lost two seats and the potential threat from the UPP had been contained. How far the results were a genuine victory for UNIP, in terms of reflecting an accretion of new support, is however a different matter. In the first place, Kapwepwe remained. In the second place the poll was generally lower, in all constituencies, than might have been expected, given UNIP's resources and efficient organization. It is known that headquarters officials hoped for a 90% poll, not least to establish support for the one-party state.

Table III - *Summary of Results*¹

Constituency	Candidates	Total Votes	Gross % Poll	Candidate Elected
Lukona	Kashimani (ANC)	1045	19.33	Silumesii
	Silumesii (UNIP)	1268		(UNIP)
Nalikwanda	Situmbeko (ANC)	1351	22.37	Ikacana
	Ikacana (UNIP)	1436		(UNIP)
Senanga West	Matakala (ANC)	2716	22.30	Matakala
	Lukana (UNIP)	1747		(ANC)
Mkushi North	Kunda (UNIP) (unopposed)			Kunda (UNIP)
Petauke Central	Kawamba (UPP)	128	39.98	Chiwawa
	Chiwawa (UNIP)	7120		(UNIP)
Mpika East	Shimumbi (UPP)	164	41.41	Mwango
	Mwango (UNIP)	4184		(UNIP)
Mporokoso South	Munthali (UPP)	788	45.17	Mung'omba
	Mung'omba (UNIP)	5505		(UNIP)
Pemba	Farmer (ANC)	3900	43.96	Farmer
	Hantuba (UNIP)	922		(ANC)
Monze East	Mumpansha (ANC)	3101	37.32	Mumpansha
	Mukando (UNIP)	1275		(ANC)
Wusakili/ Chamboli	Chola (UPP)	1445	55.78	Malama
	Malama (UNIP)	7637		(UNIP)
Namwala	Shoonji (ANC)	2216	22.92	Shoonji
	Musungwa (UNIP)	1356		(ANC)
Mufulira West	Kapwepwe (UPP)	2120	46.93	Kapwepwe
	Kamalondo (UNIP)	1814		(UPP)

1. Elections Office, 29 December, 1971.

In the event the highest poll was 55% in Wusakili/Chamboli; but the lowest went down to 19% in Lukona. By-elections usually produce a lower voting turnout than national elections and certain practical problems, including the difficulties of transport in the rainy season, would help to explain Zambia's results in December 1971. Nevertheless one needs to look further to assess the implications of this average 35% poll. It could not be attributed to lack of knowledge about the elections, which were a very real issue of debate in the constituencies involved. The *Times of Zambia* (which did not support either opposition party, but did maintain a consistently critical attitude towards some UNIP tactics, especially the card-checking campaign) attributes the failure to vote to public reaction against the card-checking campaign, the intimidation which had accompanied it, and the behaviour of lower-level party officials who had kept people off buses and out of markets until they produced a UNIP card.⁴⁸ In this respect the paper argued, UNIP was itself responsible for the low poll and for the implicit refusal of voters to support the party. Since there had been no extensive card-checking in Southern or Western Provinces, this seems inadequate explanation.

One factor which needs to be taken into account was the existence of considerable public irritation at the prospect of another election. There had been general elections in 1968, a referendum in 1969, and local government elections in 1970, and a considerable body of opinion could not see why people should have to vote yet again. Related to this was the misconception that, in a one-party state, it would not be necessary to vote. Particularly in those constituencies where the issue was raised, the belief that the introduction of the one-party was immanent may have kept potential voters away from the polls. While this points to a lack of effective political education by the parties, there were also constituencies in the Southern and Western provinces where local UNIP campaigners wanted a low turnout on the assumption that a high response would increase the ANC vote. At a meeting in Mweke in the Western Province, for example, one UNIP campaigner told the people that if they did not wish to vote UNIP they should not go to the polls.

Campaign issues seem to be more important for the interpretation of the results in the urban constituencies than in the rural ones. In the latter, the issues were essentially those which had been raised during previous campaigns. In the Western Province, UNIP once again stressed the development which had taken place, particularly in roads and communications. But this economic issue could not have influenced more than a few voters. For despite UNIP's victories in two seats, the narrow margin of its victories and the low percentage poll indicated that the party had not succeeded in convincing potential voters of the importance of its programme. The votes lost at the 1968 election were not recaptured and there were still large numbers of Lozi voters who were alienated from the political process. A more likely explanation of UNIP's success is that it had improved its organization and could ensure that known UNIP supporters would turn out. In addition, internal disputes within the ANC over the choice of candidates, especially in Nalikwanda, probably reduced the size of the opposition vote. In the Southern Province, too, the issues raised by UNIP, in an intensive and highly professional campaign, did not persuade many voters to switch their party allegiance. Indeed, for the second time in a Southern Province constituency, over 80% of the vote went to a Europe-

an candidate who, UNIP claimed, had previous associations with the former Federation of Rhodesia and Nyasaland. For ANC supporters to have voted for a man, whom UNIP portrayed as the epitomy of all that nationalism had opposed, required a high degree of party allegiance and considerable resistance to the ruling party's propaganda.

The UPP constituencies raised different questions, concerned with urban as opposed to rural attitudes. In the rural constituencies which it contested, the UPP, notwithstanding local grievances, failed to break a basic loyalty to UNIP. While this may have been partly a result of their organizational difficulties, dissatisfaction in the rural north seems to have been expressed by abstention rather than by a change of party allegiance. If, moreover, the UPP appeal was, as UNIP alleged, simply to Bemba tribal loyalty, then it failed.

In the urban areas of the Copperbelt, the picture was different. Kapwepwe's victory was the result of the defection of a sizeable number of UNIP voters, and the failure of many UNIP supporters to vote at all. The same was true, on a smaller scale, in Wusakili/Chamboli, where UNIP retained the seat. UNIP could not therefore claim to have held the Copperbelt completely. There was a certain, if limited, support for the new opposition party in that area; and, at the same time, a protest, expressed in abstentions, against the party in power. UNIP's defeat has to be considered against the background of the local discontent that existed on the Copperbelt, which was undoubtedly related to the critical position of the country at the time. The rise in the cost of living, the problems of unemployment, and dissatisfaction with the results of job evaluation on the mines were likely to engender a critical mood which could easily turn to alienation. It was this mood that UPP leaders had attempted, even before the elections, to exploit.

What then did Kapwepwe and the UPP stand for in Zambian politics? Any attempt to answer this question must be limited by the absence of party literature or hard policy statement, and the fact that party leaders did not address any public meetings. One is forced to rely primarily on Kapwepwe's press statements, and one or two cyclostyled sheets issued in different constituencies. Kapwepwe justified his resignation on the ground that he could no longer support a government that was inefficient and corrupt. At his first press conference, he insisted that the Government had lost its way, with the result that independence had brought no benefits to the masses. The UPP would maintain the same basic policies, but would implement them more efficiently and effectively.⁴⁹ This remained his stand throughout the election period, and indeed up to the time of his detention. His party did not produce alternative policies; they stressed the need for a more efficient implementation of the same basic policies that UNIP had initiated. They did not, therefore, stand for radical change. They claimed they could more effectively carry on the existing policies, which as members of UNIP, they had helped to evolve. By offering more effective government, they justified their claim to be more truly nationalistic than UNIP.⁵⁰

UNIP denounced UPP as a 'tribal' party which was concerned only with Bemba self-interest. In this respect it is true that Kapwepwe, when he first resigned in 1969, had alleged discrimination against his own Bemba people:⁵¹ and the penultimate stage of the conflict that led to the actual formation of the UPP had begun

with Justin Chimba's reported allegations that the Bemba as the majority tribe should receive a larger share of the country's resources.⁵² If this was the source of their appeal, then it is significant that the Northern Province did not vote UPP. The appeal to tribal loyalty apparently failed. In fact, the tribal explanation is undoubtedly too simple, in the face of Zambia's complex linguistic and ethnic patterns. The country has over seventy different ethnic groupings, who are associated with a number of larger linguistic groupings. If UPP stood in opposition to discrimination among the Bemba, one must ask which Bemba? The Bemba proper, representing approximately 18% of the total population, or the eighteen or so Bemba-speaking peoples associated together in the total Bemba group, who form approximately 34%⁵³ of the population? Which group did the party stand for, and what constituted Bemba self-interest? If it was the Bemba proper, then its support would be potentially to the Northern Province. If it was to the larger grouping, then Bemba self-interest would be more appropriately seen not in terms of a regional or ethnic but of an economic situation, linked with the urban population of the Copperbelt as well as with the rural north. If this were the case, however, the UPP had to overcome the antipathy of people from the Luapula province and there was no evidence that they were able to do so.

In taking up the cause of 'Bemba self-interest', it is equally possible that UPP leaders were appealing not so much to an ethnic as to an economic group — the miners of the Copperbelt — amongst whom the Bemba-speakers constituted an important element.⁵⁴ This appeal was made clearly, by John Chisata, when he challenged the Government's mine-takeovers of 1969 on the grounds that they had brought no benefits to the miners.⁵⁵ His National Assembly speech, and an earlier public speech in Mufulira the month before,⁵⁶ can be interpreted as an appeal for support from the miners, and an attempt to extend his base. It is relevant in this respect that the Doyle Commission (which was set up in February to investigate the charges of tribalism and corruption made by Chisata and Chimba) accepted the denial that each made of any references to tribalism in their speeches, on the grounds of inaccurate reporting.⁵⁷

Whether or not there had been any talk of tribe, certainly the appeal to the Bemba and to the miners would overlap, given the large Bemba-speaking population on the Copperbelt. Kapwepwe's apparent anti-white stand, and his regular appeal to African dignity, were bound also to strike a chord among miners still dominated by a racial situation and still concerned very much with the question of African advancement. The UPP, in terms of its leadership, cannot be dismissed as simply a Bemba-speaking party. It was also potentially a Copperbelt party; and this was the main thrust of its challenge to UNIP and the Government. UPP and Kapwepwe were implicitly a major element in the whole issue of Copperbelt politics, and the recurring conflict between miners and Government over issues such as job evaluation. Their ability to win support in that urban arena was bound to be affected by the existence of competition for jobs between Bemba and non-Bemba speakers. Ethnic and economic interests could compete. Thus there was a real difficulty in establishing support on the basis of the interests of the larger economic group. Nevertheless, the evidence of UPP activities suggests that it was seeking to make this broader appeal.

Once Kapwepwe left UNIP, he also represented an open challenge to that party's leadership, and a possible alternative to the President. It was the first occasion on which the factional rivalries within UNIP had presented a direct challenge to Kaunda, as opposed to his lieutenants. Whether or not the challenge was personal, as Kaunda suggested in his first statement about the new party⁵⁸ or tribal, as a *Zambia Mail* cartoon graphically suggested,⁵⁹ the significant fact was that it was made at a time when Zambia faced a number of crises of development which had created resentment and dissatisfaction among much of the population. Kapwepwe offered an alternative. He and his lieutenants represented the variety of dissatisfactions felt, particularly, in the urban areas, which were aroused by the problems inherent in a rapidly changing economic situation.

The tragedy was that the election itself did not provide any debate about the very real issues involved on the complex Zambian scene, all of which were relevant to the economic development both parties promised. The real issues of Zambian politics were glossed over: Zambia's trade links with the South, and the implications for the domestic economic situation; the rural-urban gap and the difficulties of rural development; the economic reforms; the growing problems of urbanization. All these were factors contributing to the economic problems that aroused dissatisfactions. They were not, however, debated. In this sense, the election was an election without issues.

To end on this note would however be to ignore the real place of the elections in Zambian politics. As we suggested at the beginning, they were in the first place the latest round in the battle between UNIP and the ANC in the former's attempt to achieve a one-party state through the ballot box. In the second place, they provided the UNIP leadership with the opportunity to purge their party of one hitherto influential faction. Their significance in Zambian politics was, therefore, linked to the longstanding factionalism within the dominant party. In this perspective, they formed a climacteric in Zambian politics. They were concerned with leadership disputes rather than national issues. They did not solve those disputes. The two dominant themes of Zambian politics remained the same after the elections, and also, at the time, some weeks later, when the Government announced its decision to establish a one-party state.

Notes

¹ This article is based on primary field work in the constituencies, including interviews; and on documentary sources, particularly newspapers. Field work was undertaken by Scott, on the Copperbelt and in the Southern Province, Mutukwa in the Western Province, and by Wallis in Mpika East. Dr. Gertzel worked in Lusaka. The article is the result of joint discussions among all four writers.

For financial support, we are grateful to the University of Zambia which provided research funds for Mr. Mutukwa and Mr. Wallis and to the International Studies Programme of the University of Toronto which provided research funds for Mr. Scott. We would also like to thank all three political parties and their leaders for their assistance and co-operation. The Director of Elections greatly assisted us with documentary ma-

BOEK- BESPREKINGEN

Rurale ontwikkeling door middel van landbouwcoöperaties; een Scandinavisch symposium

Carl Gösta Widstrand (Ed.) — *Co-operatives and rural development in East Africa*. The Scandinavian Institute of African Studies / African Publishing Corporation, Uppsala/New York 1970, 271 blz. Kr. 35,50

In de serie internationale seminars, die het Scandinavische Instituut voor Afrikaanse Studies in Uppsala sinds 1963 organiseert, en waarvan de onderwerpen zodanig gekozen zijn dat zij zowel de belangstelling verdienen van academici en wetenschapsbeoefenaars als van politici, bestuurders en sociale en economische planners, was het zesde in 1970 gehouden seminar geheel gewijd aan coöperaties en rurale ontwikkeling in Oost-Afrika. Aan dit seminar werd deel genomen door een dertigtal politicologen, sociologen, economen en juristen, zowel uit Oost-Afrika als uit Scandinavië, de meesten met eigen ervaring op coöperatieve en aanverwante terreinen. Het onderwerp van het seminar was ook gekozen vanwege de Scandinavische belangstelling in theorie en praktijk voor de ontwikkeling van coöperaties en coöperatieve opleidingen in Oost-Afrika, alsmede ter toetsing van de relevantie der in Scandinavië met de coöperatieve ontwikkeling opgedane ervaringen voor de problemen en ontwikkelingen in Oost-Afrika.

De bijdragen tot dit seminar, zoals die nu zijn uitgegeven door Carl Gösta Widstrand, zijn zo waardevol en verdienen een zodanige belangstelling en kennisname, dat zij een uitvoeriger overzicht dan in een korte samenvattende boekbespreking mogelijk is alleszins rechtvaardigen.

In een inleidend en een afsluitend hoofdstuk geeft de redacteur een concluderende samenvatting van de diverse bijdragen tot het seminar. Hij wijst daarbij vooral op de verschillen tussen de ontwikkelingen op coöperatief terrein in de diverse Oost-Afrikaanse landen, alsmede op de fundamentele onderscheiden tussen de diverse typen van opgerichte coöperaties, en op de verschillen in de houding der respectieve gouvernementen t.a.v. gedwongen lidmaatschap of vrijwillig karakter der coöperatieve organisaties, t.a.v. tot standkoming der coöperaties van bovenaf of van onderop, en t.a.v. het overheidsstandpunt en dat der betrokken boeren. Daarnaast wijst Widstrand erop dat we de coöperaties in Oost-Afrika niet geïsoleerd moeten bekijken, maar altijd in relatie tot de totale strategie voor rurale ontwikkeling in de betreffende Oostafrikaanse landen, d.w.z. afhankelijk van 'the basic decisions about the kind of rural society that is going to be created' (p. 15). Kwesties als een hervorming van de wijze van productie in de richting van een socialistisch productiesysteem (Tanzania) spelen hierbij uiteraard een grote rol.

Bij zijn slotbeschouwingen gaat Widstrand (pp. 230 v.v.) vooral in op de discussies tijdens het seminar over het probleem der efficiency in de coöperaties. Ofschoon het efficiency-vraagstuk meerdere kanten heeft, kwamen hierbij toch als belangrijkste aspecten naar voren: a) wat coöperaties succesvol doet zijn of niet (een beschouwing voornamelijk van de economische en de technische zijde, van management, training en educatie, en analyses van economische prestaties), en b) hoe de coöperaties kunnen bijdragen tot de sociale ontwikkeling der rurale maatschappij, en welke sociale structuur een ondersteuning kan zijn voor een sociaal en economisch succesvolle coöperatieve ont-

wikkeling. Dit laatste is een zeer complex efficiency-problem, verband houdend met opvattingen over noodzakelijk te vervullen voorwaarden voor een coöperatieve ontwikkeling in Oost-Afrika, waarbij o.a. het probleem van het al dan niet aansluiting zoeken bij of voortbouwen op traditionele structuren en waarden ter sprake komt.

De eerste bijdrage in het boek is een poging van de Keniaanse socioloog Migot-Adholla om de economische organisatie van de inheemse Afrikaanse samenleving te beschrijven en de structurele grondslagen daarin voor coöperatie. Hij toont daarbij de verschillen tussen traditionele (inheemse) samenwerkingsgebruiken en moderne (westerse) methoden van coöperatieve organisatie. Dit openingsartikel is daarmee een goede start van het boek (en ook van het seminar) om vast te stellen wat onder coöperaties (coöperatieve verenigingen) verstaan dient te worden en wat niet. Niet alleen door anthropologen zijn inheemse vormen van samenwerking (*co-operation*) te vaak verward met of gelijk gesteld aan de coöperatieve organisatie, en ondernemingsvorm (*co-operatives*), ook het Afrikaanse socialistische (politiek-socialistische) standpunt hieromtrent is vaak te romantisch. Men kan daarentegen de wederzijdse hulp en samenwerking in de inheemse samenlevingen wel zien als een essentieel ethisch element in de Afrikaanse levenswijze. Op grond daarvan — voornamelijk met het argument dat het principe van samenwerking en wederzijdse hulp uit het traditionele verleden stamt en 'natuurlijk' is voor de Afrikaanse landbouwers — hebben de drie Oostafrikaanse gouvernementen ook hun campagnes opgezet voor de bevordering van moderne coöperaties. De coöperaties worden daarbij gezien als de noodzakelijke hulpmiddelen voor het realiseren van een socialisme dat een overeenkomst moet vertonen van de traditionele Oostafrikaanse sociale orde. Terecht wijst de auteur er echter op dat aansporingen op de basis van een ideologie van traditionele idealen van wederzijdse hulp — vaak nog beperkt tot leden van dezelfde *lineage* of *kinship*-groep — voor het mobiliseren der Afrikaanse boeren, gecombineerd moeten worden door echte economische motieven om een voortgezette participatie te verzekeren. In het vervolg van zijn bijdrage geeft de inleider een goede uiteenzetting van het mechanisme van de traditionele samenwerkingsvormen, waarbij de wederzijdse hulp en samenwerking vooral tot uitdrukking kwamen als vormen van sharing- en distributie-systemen. In een maatschappij met een laag niveau van productiviteit was de verdeling der beloningen egalitair, omdat beloning naar prestatie bij geringe productiviteit voor de minder competente leden der samenleving een onvoldoende behoeftebevrediging zou toelaten. Het mechanisme van de traditionele samenwerking stond volgens deze auteur in relatie tot het mechanisme der sociale controle binnen die gemeenschappen. Wederkerigheid en herverdeling in omstandigheden van schaarste betekende een wederkerige afhankelijkheid en zekerheid. De auteur gaat verder in op de traditionele werkgroepen, waarbij de basis voor de samenwerking gevormd wordt door de vereiste input — vooral van mankracht — voor het vervullen van de betreffende taak. Hierop hebben de anthropologen zich vaak verkeken. Deze werkgroepen waren geen permanente instellingen, maar vielen weer uiteen zodra de taak vervuld was. Een betaling voor geleverde prestaties had noch op individuele basis, noch voor de groep als geheel plaats. Het was de collectieve verantwoordelijkheid van de groep ten opzichte van het welzijn van de individuele leden van de groep, die de grootste rol speelde.

Na een bespreking van sociale veranderingen onder invloed van de koloniale overheersing, waarbij de structurele basis van het inheemse egalitaire systeem en van de traditionele samenwerkingspatronen ondermijnd, individuele verantwoordelijkheid en indi-

duale verdiensten o.a. als gevolg van loonarbeid ingevoerd, en de oprichting van coöperatieve vereniging op een economische basis — vooral met hun marketing functies — gepropageerd werden, komt Migot-Adholla tenslotte tot de conclusie dat er geen directe continuïteit bestaat tussen de autochtone samenwerkingsvormen en de moderne dienstverlenende coöperaties (*service en marketing co-operatives*).

In de volgende bijdrage gaat Lionel Cliffe nader in op de traditionele *ujamaa*-gedachte in verband met de moderne productiecoöperaties in Tanzania, en op de kwestie wat het effect van de ideologie van het traditionalisme is, zoals die gerepresenteerd wordt in de *ujamaa*-ideologie van het huidige Tanzania.

Er zijn in Tanzania twee soorten (typen) van coöperaties die van belang zijn voor de rurale ontwikkeling: de verkoopcoöperaties voor landbouwproducten (*marketing co-operatives*) en de *ujamaa*-dorpen, een collectief coöperatief landbouwsysteem, dat overeenkomsten vertoont met de Israelische *kibbutz*-organisatie. De schrijver beperkt zich tot deze vorm van productiecoöperatie. Ook hij gaat er van uit dat de socialistische rurale politiek van Tanzania gebaseerd is op en gebruik maakt van de mythe van de traditionele samenwerking in de poging om de traditionele communale waarden te mobiliseren voor moderne ontwikkelingsdoeleinden.

Lionel Cliffe bespreekt — aan de hand van uitspraken en opvattingen van Nyerere — oorsprong en inhoud van de *ujamaa*-politiek van socialisme en rurale ontwikkeling, en gaat vervolgens na of de mogelijkheid aanwezig is van een directe continuïteit van inheemse traditionele samenwerkingsvormen naar moderne productieverhoudingen. Hij ziet het echter als een onrealistische hoop te willen voortbouwen op productievormen, die al niet meer traditioneel zijn. Nyerere's generalisaties van het *ujamaa*-ideaal kunnen hoogstens enige operationele relevantie hebben voor het creëren van moderne vormen van productiecoöperaties. Het is daarbij van duidelijk belang voor de planning van *ujamaa*-dorpen om te weten waar precedenden van wederzijdse hulp en samenwerking buiten het familieverband voorkwamen, want in streken waar wel solidariteit binnen de familie- of verwantschapsgroepering bestond, is het toch vaak uiterst moeilijk te bewerkstelligen. En zelfs daar waar voor het oprichten van *ujamaa*-productiecoöperaties gebruik gemaakt kan worden van overblijfselen van vroeger bestaande patronen van wederzijdse arbeidshulp op niet-verwantschappelijke basis, is er daarnaast nog een duidelijke stimulans nodig, bestaande uit een zichtbare verbetering van de levensomstandigheden van de deelnemende boeren. Tanzania zou daartoe eerder baat kunnen vinden bij meer locale empirische studies, niet van 'traditionele', maar van bestaande rurale gemeenschappen, en van de mogelijkheden die deze voor coöperatieve activiteiten op groter schaal bieden.

Aangezien het Tanzaniaans Gouvernement in een verklaring in Government Paper no. 4 van 1967 uitdrukkelijk beled dat de coöperatieve organisatievorm de belangrijkste gangmaker voor rurale ontwikkeling kon zijn en dat een herbezieling van de coöperatieve beweging in Tanzania derhalve van vitaal belang was voor ieder programma van rurale ontwikkeling, gaat Poul W. Westergaard in zijn bijdrage 'Co-operatives in Tanzania as economic and democratic institutions' de ontwikkeling deze coöperaties voor en na de onafhankelijkheid na. De coöperatieve organisatievorm heeft reeds in het verleden een belangrijke rol gespeeld in de rurale ontwikkeling van Tanzania en zijn rol wordt voor de toekomst nog hoger aangeslagen. Bovendien wordt deze organisatievorm door de Tanzaniaanse overheid als een geschikt instrument beschouwd voor de uitvoering van een socialistische politiek.

De discussie in deze bijdrage is voornamelijk gecentreerd rond twee belangrijke thema's, efficiency en democratie in de coöperaties, waarbij zowel gedacht wordt aan de verhouding tussen de leden en de bewindvoering in hun coöperaties, als aan de relatie tussen de coöperaties zelf en de overheid. Bij dit laatste komen dan de autonomie der coöperaties en de spelregels in de verhouding tot het gouvernement in het geding. Teneinde deze problemen niet in een vacuum te beschouwen, worden zij gesteld tegen de achtergronden van de huidige institutioneel-economische opzet en van het politieke kader, terwijl tenslotte nagegaan wordt welke rol de coöperaties geacht worden te spelen in de sociale, politieke en economische ontwikkeling van Tanzania. De schrijver, een econoom, beperkt zich in zijn paper tot de agrarische afzetcoöperaties — met daarbij hun verhouding tot de *marketing boards* —, omdat de *marketing co-operatives*, altijd de ruggegraat geweest zijn van de gehele coöperatieve ontwikkeling in Tanzania (evenals in de andere Oostafrikaanse landen) en in de rurale ontwikkeling de belangrijkste rol gespeeld hebben. De snelle toename van het aantal coöperaties door het enthousiasme in de beginjaren na de onafhankelijkheid had — evenals in vele andere landen waar een soortgelijk verschijnsel zich voordeed — een toenemende inefficiëntie in de bedrijfsvoering der coöperaties ten gevolge. Misbruik van fondsen en corrupte praktijken gaven aanleiding tot het instellen van een commissie van onderzoek, die in haar rapport tot de conclusie kwam dat de algemene structuur der coöperatieve beweging gezond was, maar dat de tekortkomingen het gevolg waren van groei-problemen. De tekortkomingen werden veroorzaakt door onbekendheid bij de leden omtrent coöperatieve beginselen en praktijken; tekorten aan geschikte bestuursleden, employeés en bedrijfsleiders voor de coöperaties (waarbij nog kwam dat een groot aantal getrainde employeés direct na de verkrijging der onafhankelijkheid weggezogen werden, aangelokt door de meer lucratieve posities bij de overheidsdiensten en in de politieke organisatie); het ontbreken van democratische inspraak op het niveau der *unions* van coöperaties; en tenslotte de ontvankelijkheid van de coöperatieve beweging voor politieke inmenging. De auteur bespreekt vervolgens de instelling van de 'unified co-operative service', zijnde een der overgenomen aanbevelingen van de commissie van onderzoek, en de sinds 1968 door Zweden en Denemarken verstrekte technische hulp aan de Tanzaniaanse coöperaties als middel ter versterking van de coöperatieve beweging.

Ten aanzien van de democratie in de coöperaties is de schrijver van mening dat het Tanzaniaanse gouvernement een zodanige invloed en controle op de coöperaties uitoefent, dat deze nog slechts een beperkte zeggenschap hebben over hun eigen zaken: 'The dilemma of the Tanzanian leadership can be stated in something like a paradox: because the government has been dissatisfied with the democratic content of the co-operative movement (i.e. the relationship between the management and the members) — and with the economic efficiency of co-operatives — it has interfered so much with the autonomy of the co-operatives that their democratic content — which is desirable — has been severely limited' (p. 143).

Göran Hydén begint zijn bijdrage 'Co-operatives and their socio-political environment' met erop te wijzen dat op papier de drie Oostafrikaanse regeringen zich alle verplicht hebben de coöperatieve instellingen te benutten voor de doeleinden van rurale ontwikkeling, maar dat zij daartoe verschillende wegen gekozen hebben. In Tanzania ligt de nadruk op de vorming van productiecoöperaties samenhangend met de nieuwe *ujamaa*-dorpen; in Kenya is de inspanning gericht op de consolidering van reeds bestaande

marketing coöperaties en op uitbreiding van hun activiteiten in de richting van dienstverlenende *multi-purpose* instellingen; in Uganda daarentegen is de coöperaties een grotere deelname beloofd in andere, ook niet-agrarische, economische activiteiten.

De auteur behandelt in zijn bijdrage vervolgens alleen de marketing-coöperaties, omdat die economisch het belangrijkste zijn in alle drie Oostafrikaanse landen. De aangestipte problemen zijn echter niet zonder belang voor andere typen coöperaties, omdat alle coöperaties in Afrika vergelijkbare problemen ontmoeten. Omdat Hydén zich de vraag stelt hoe effectief de coöperaties kunnen zijn in termen van transformering van hun sociaal-economische omgeving, en welke de interacties zijn tussen de agrarische afzet-coöperaties en hun omgeving bespreekt hij daarbij twee speciale aspecten van die omgeving, namelijk het algemene sociaal-economische karakter van de Oostafrikaanse samenlevingen, en de pogingen van de overheid om de sociaal-economische obstakels voor een coöperatieve ontwikkeling weg te nemen. Voor het eerste van deze aspecten maakt Hydén nog een vergelijking tussen het ontstaan van coöperaties in Noord- en West-Europa — als reactie op hun sociaal-economische omgeving — en die in Oost-Afrika. Niet alleen waren er in dit opzicht verschillen omdat in de 2de helft van de 19de eeuw in West Europa de verwantschapsbanden en -verplichtingen reeds in belangrijke mate weggefallen waren en vervangen door het nucleaire gezins-systeem, iets wat in Afrika nog lang niet zo ver voortgeschreden is, maar daarnaast — zo merkt Hydén op — zijn de krachten die in sommige delen van Oost-Afrika de stoot gaven tot de oprichting van coöperaties als reactie op de afhankelijkheid van de tussenhandelaren, niet dezelfde als eertijds in Europa. Het initiatief om op te komen tegen deze meestal Aziatische tussenhandelaren en opkopers, ging in Oost-Afrika voornamelijk uit van inheemse Afrikaanse aankomende ondernemers. De opkomende Afrikaanse handelaartjes gebruikten de raciale tegenstellingen om onder de boeren medestanders te krijgen voor het oprichten der verkoopcoöperaties, met de bedoeling daarmee hun eigen economische positie te versterken en het monopolie der Aziatische handelaren te breken. Nu in de tegenwoordige tijd er echter een concurrentiepositie ontstaat tussen coöperaties en Afrikaanse handelaren spelen raciale voorkeuren geen rol meer en worden de economische resultaten belangrijker in de houding van de boeren ten opzichte der coöperaties. Een nadeel van deze wijze van ontstaan der coöperaties is dat handelaren vaak een belangrijke invloed konden uitoefenen in de coöperaties en er nu vaak nog leidinggevende posities innemen. Voor de inbreng van hun handelservaring in de bedrijfsvoering der coöperaties — waardoor deze coöperaties efficiënter geleid worden dan waar dat niet het geval is — moet echter een prijs betaald worden. Als de handelaar zijn positie in de coöperatie gebruikt om sociale controle over de bevolking in de betreffende streek uit te oefenen of om een politieke aanhang op te bouwen — de coöperaties vormen door de sociaal-politieke ontwikkelingen vaak een geschikt platform voor politieke positieverwerving — dan heeft dit tot gevolg dat de coöperaties het middel kunnen worden om de reeds economisch sterkeren in hun macht te bevestigen.

In de economisch geringer ontwikkelde streken waar de elite wel de verplichtingen ten opzichte van familieleden nakomt, maar geen serieuze belangstelling heeft in coöperaties, krijgen deze coöperaties enerzijds te maken met een algemeen gebrek aan management-capaciteiten en handelservaring, anderzijds met gekozen bestuursleden, die eerder de belangen van het dorp dat hen gekozen heeft of van verwantschapsrelaties zullen trachten te bevorderen, dan de gemeenschappelijke belangen der gehele coöperatieve vereniging.

Overheidsinterventie biedt in beide gevallen — exploitatie van de leden door gevestigde economische belangen van de handelaren of in het andere geval bij het ontbreken van besluitvaardige leiding — geen automatische oplossing voor de opgeroepen problemen. Bureaucratische overheids- of partij-instellingen die de coöperatieve ontwikkeling van bovenaf willen leiden helpen de boeren vaak evenmin als de leden-handelaren. Niet alleen nemen door de bureaucratische leiding de kosten vaak aanmerkelijk toe, maar vaak zullen de leden nog eerder de leiding van de handelaars preferen, omdat deze gemakkelijker met de boeren in een persoonlijke verhouding kunnen omgaan dan bij de onpersoonlijke overheidsinstellingen mogelijk is.

Over de verhouding gouvernement-coöperaties zegt de auteur in de tweede helft van zijn artikel een aantal behartenswaardige dingen, die voor vele andere landen ook opgaan. Hij wijst o.a. op het verlies van het karakter van vrijwillige associaties, toebehorend aan de leden, dat de coöperaties eerst wel hadden; op het verloren gaan van democratie en autonomie door het overheidsingrijpen; op de toenemende administratieve rompslomp om aan de verlangens der coöperatie-departementen te voldoen; en op het opleggen van externe doeleinden aan de coöperaties, waardoor de belangstelling en de belangbehartiging van de leden in het gedrang komen. Hij wijst er verder op dat een aantal na de onafhankelijkheid door de overheid opgerichte coöperaties een goede start hadden omdat ze goed waren voorbereid en daardoor ook konden blijven voortbestaan. Andere van overheidswege opgerichte coöperaties leiden echter een slapend bestaan, terwijl nog een aantal andere ondanks voortdurende financiële verliezen kunnen blijven doorwerken omdat de overheid het falen van deze coöperaties weigert te erkennen of ze om andere redenen laat voortmodderen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de boeren, als ze er de kans toe zien, liever hun producten verkopen aan individuele handelaren, dan tegen ongunstiger voorwaarden aan hun coöperatie.

Eerlijkheidshalve laat Hydén ook de andere zijde van de medaille zien en wijst hij op de maatregelen der gouvernementen om de groei der coöperaties te bevorderen en te ondersteunen. Opleiding en training van de staf en de bestuursleden der coöperaties speelt in de drie Oostafrikaanse landen daarbij de belangrijkste rol. Hij is er ook van overtuigd dat de overheden er veel aan zouden kunnen doen om de conflicten tussen de facties binnen de coöperaties te beperken. De coöperatieve opvoeding zou hiertoe ook gericht dienen te worden op de gewone leden en niet alleen op bestuursleden en employees.

In een andere bijdrage gaat O. Okereke nader in op 'The place of marketing co-operatives in the economy of Uganda' en hij bespreekt daarbij ook de monopoliepositie die deze coöperaties daar verworven hebben met alle kwalijke gevolgen van dien. Nelson Kasfir sluit hierop aan met een verhandeling over 'Organizational analysis and Uganda co-operative unions', waarbij o.a. management-problemen nogmaals ter sprake komen. De monopoliepositie en de protectie van de katoen- en koffie-verkoopcoöperaties werkt inefficiëncy in de hand; de bedrijfsleiding heeft geen aansporing om de verwerkingskosten zo laag mogelijk te houden of de bedrijfsvoering te verbeteren. Okereke geeft voorbeelden van de verslechtering in de resultaten van de bedrijfsvoering van de Busoga Growers Co-operative Union (opkoop en ontpitting van katoen), die optrad nadat in 1963 een grote mate van protectie verkregen was. En een onderzoekscommissie naar de moeilijkheden bij de Bugisu Co-operative Union recommandeerde zelfs om het monopolie voor de verwerking, sortering en export van Arabica koffie op te heffen zodat de *co-operative union* zou moeten bewijzen dat de coöperatieve afzet beter was dan andere,

alternatieve typen van marketing. Andere coöperaties verloren het vertrouwen van de leden door administratieve rompslomp en inefficiëncy. Daar kwam nog bij dat de landbouwers door het monopoliestelsel lagere prijzen voor hun product kregen dan bij concurrentieverhoudingen, en vaak nog langdurig op uitbetaling moesten wachten ook.

Door de grote mate van overheidssteun die de coöperaties in Uganda ontvangen, hebben zij weliswaar een belangrijk aandeel in de verhandeling der agrarische productie kunnen verwerven, ten koste van de particuliere sector, maar dit is gegaan ten koste van de vrijheid van keuze voor de producenten (de landbouwers) en op het gevaar af om de onafhankelijkheid der coöperaties ten overstaan van de overheid te verliezen.

De jurist Patrick McAuslan brengt in zijn bijdrage 'Co-operatives and the law in East Africa' een aantal punten in het kader van coöperaties en ontwikkeling ter sprake, waarvan verwacht kan worden dat de jurist een aantal nuttige aspecten voor het voetlicht kan brengen. Hij kiest daarvoor als onderwerpen: productiecoöperaties en rechten op de grond, het beheer over en de bevoegdheden van dienstenverlenende coöperaties, en als derde, de verstrekking van crediet aan en via coöperaties en de daarvoor benodigde zekerheidsstelling.

Vooraf bij het eerste onderwerp geeft McAuslan een zeer verhelderende uiteenzetting over het Engelse grondenrecht, dat in de Oostafrikaanse landen ingevoerd werd — vooral omdat Engels recht aanzienlijk afwijkt van het Nederlandse en van andere continentaal-Europese rechtsstelsels — en van de verschillen van dit Engelse recht met het inheemse gewoonterecht. Hij verzet zich tegen de nog steeds gangbare opvatting, vooral bij politici, dat de gewoonterechtelijke grondbezitsverhoudingen altijd communaal en coöperatief geweest zouden zijn. Sommige variaties van communaal grondbezit hadden zelfs een sterk individualistische inhoud! Van hieruit komt de auteur dan tot zijn bespreking van de verhouding tussen de coöperatieve organisatievorm — een organisatie van individuele leden — en de rechten van de productie-coöperatie op de te bewerken grond. Hij betwijfelt of de bepalingen in de coöperatie-ordonnantie wel geschikt zijn voor het oprichten van productiecoöperaties. Het duidelijkst is de gedachtengang van McAuslan in zijn eigen woorden weer te geven (p. 91):

'The emphasis in a production co-operative should be on the land and the relationship of the members of the co-operative to the land; members should have or should be able to obtain rights in the land. This is essential in the type of society which exists in East Africa for reasons explained above; the peasant farmer generally is satisfied only if he has land, even abstract interests in the land are a second best. The emphasis in the Co-operative Societies Act on the other hand is on shares in the society, a corporate body which owns the land. Both shares and corporate bodies are abstract notions, as to the nature of which lawyers are in constant disagreement, far removed from the land or interests therein.'

En zijn conclusie is (p. 101):

'Any legislation should be geared to proprietorship in common — co-operative farms — rather than joint proprietorship — collective farms. . . . The basic fallacy has been the equation of traditional communal with modern collective tenure, and the failure to appreciate that for the peasant farmer, there is no adequate substitute for real security — that is, a plot of land.'

De laatste bijdrage, en helaas de minst bevredigende, in het boek is die van Raymond Apthorpe, 'Some problems of Evaluation'. Dit artikel is geen consistent geheel en maakt

een verwarde indruk. De auteur komt tot de conclusie, dat het voor een evaluatie noodzakelijk is om niet alleen economische criteria aan te leggen, maar ook naar andere criteria te kijken die een maatstaf kunnen zijn voor het succes der coöperaties. Een van deze criteria zou moeten zijn de acceptatie van en de participatie in de coöperaties door de bevolking.

Het boven weergegevene vormt een selectie uit de op het symposium behandelde interessante vraagstukken betreffende de coöperatieve ontwikkeling in Oost-Afrika. Met belangstelling zien wij de publicatie tegemoet van de inleidingen en conclusies van het tweede symposium, dat in het bijzonder over 'Efficiency in the performance of co-operatives' handelde en dat in 1971 eveneens door het Scandinavisch Instituut voor Afrikaanse Studies, wederom in Uppsala, georganiseerd is.

P.J. van Dooren

Jean-Paul Harroy — *Economie des peuples sans machinisme*.
Etudes d'écologie humaine, Institut de Sociologie, Brussel 1970.

In de moderne ontwikkelingsliteratuur zijn werken die het proces van economische verheffing beschouwen als een méér dan louter economische problematiek in de minderheid. Met het verschijnen van dit boek worden de geleerden versterkt van hen die ijveren voor een beschouwing van de economische achterstand van buiten-Europese landen, binnen de socio-culturele samenhang waarin zich dit 'primitivisme' voordoet.

Harroy's vooroorlogse Afrikaanse ervaringen verkreeg hij ook niet als econoom maar als bioloog en zijn proefschrift heette 'Afrique, terre qui meurt' — een titel die in deze dagen mogelijk meer belangstelling zou wekken dan toen de dissertatie uitkwam!

Na de oorlog had de schrijver zeven jaar bestuurservaring als gouverneur van Ruanda-Urundi en op dit moment is hij hoogleraar aan de Section des Sciences Sociales van de Vrije Universiteit te Brussel.

'Economie des peuples sans machinisme' is meer dan, zoals de titel doet verwachten, een economisch-antropologische beschrijving; het is geschreven om de aandacht van de opstellers van macro-economische ontwikkelingsplannen te vestigen op 'quelques facteurs que parfois ils ignorent, sous-estiment . . . avec pour résultat que le développement . . . tarde regrettablement à venir', Daartoe analyseert auteur onder aanwending van Gendarme's terminologie de equilibrium-positie van de ongemechaniseerde economie, alsook de 'chocs destructeurs' die dit evenwicht verstoren. Koloniale onderwerping, verbeterde gezondheidszorg en de verlokking van gedemonstreerde welstand doorbraken de traditionele verhoudingen die hoogstens de schommelingen van een 'conjuncture naturelle' toelieten. De schok van het demonstratie-effect der goederenrijkdom van buitenlandse of ook inheemse élite deed nieuwe behoeften ontstaan. 'Pour satisfaire ces nouveaux besoins, les producteurs primitifs allaient avoir à travailler davantage — ce qui aux jeux d'un Euroaméricain est évidemment un bien — et pouvoir élever leur niveau de vie — autre progrès évident — en utilisant rationnellement, à l'achat de biens de consommation ou encore à l'épargne et à l'investissement, les surplus résultant de cette intensification de leur activité productrice.' Maar het is onzeker of het hardere werk en de grotere

spaarzin voordelen zullen afwerpen voor de werker en de spaarder. Immers, de 'structures oppressives' gedogen, al of niet onder het eveneens gemoderniseerde voorwendsel van belasting, tol of boete, het 'afromen' van het surplus door oude of nieuwe élite. Harroy geeft hiervan een voorbeeld uit eigen ervaring van een Afrikaanse boer die zich geruime tijd inspande en spaarde om zijn zoon één jaar naar het missie-internaat te kunnen sturen. 'Le jour où il allait porter ce minerval à la Mission, son suzerain tutsi, averti, le convoqua, l'accusa d'une quelconque négligence dans les soins donnés à sa vache, et lui infligea une amande précisément égale au montant économisé.'

Bij alle aandacht voor de eigendommelijkheden van 'other cultures', voor de verstoring van meer of minder evenwichtige demografische zowel als ecologische verhoudingen, vertoont het boek (zó snel ontwikkelt zich het ontwikkelingsdenken) toch alweer trekken van veroudering. De bevolkingsaanwas beschouwt de schrijver — onder verwijzing naar Pauselijke uitspraken — blijkbaar als vrijwel onttrokken aan bewuste ingreep; het ecologisch wanbeheer kan slechts worden gekeerd door frustratie van de 'volonté d'un meilleur niveau de vie' — en daaraan durft Harroy niet eens te denken. Maar nu, twee jaar na dato, zijn family planning en Romeinse clubs die de industriële groei verwerpen en stabilisatie voorstaan, aan de orde van de dagelijkse discussie en wat Harroy nog voorkwam als een hersenschim leent zich voor gekwantificeerde prognose.

Harroy intussen wanhoopt niet. Hij wijst Gunnar ('Asian Drama') Myrdal's en René ('Nous allons à la famine') Dumont's pessimisme af. Wat teleurstellend na deze opgewekte toekomstvisie waren voor mij de aanbevolen middelen waarmee dat beeld dient te worden gerealiseerd.

Na de anecdotisch toegelichte analyse van de 'rapacité' die de vruchten van het werk onteigent zou men minder vertrouwen verwachten in de coöperatie als middel om de boeren te verheffen — al werd die vorm van organisatie volgens schrijver ook door Abdul Rahman en Sukarno aanbevolen. Te stellen dat de kassier van een coöperatie die de kas meeneemt zich niet slechts schuldig maakt aan 'malhonnêteté', maar aan een 'véritable crime social', zal de oneerlijke kassier niet noodzakelijk tot inkeer brengen. Terwijl ook de tweede hier aanbevolen politiek, van de 'réformes agraires au sens large' niet overal waar deze is gevolgd tot spectaculaire resultaten heeft gevoerd.

Dat neemt niet weg dat het boek voor de politicus interessante stof biedt, zoals hij die in de meeste ontwikkelingsstandaardwerken nauwelijks vindt, terwijl de theoreticus — ook al is hij met de gelijksoortige, Anglo-Amerikaanse literatuur op de hoogte — er visies in kan opmerken die zijn denken mogelijk een nieuwe wending geven.

H.J. Duller

Linguistics in Sub-Saharan Africa. Current Trends in Linguistics (Thomas A. Sebeok, Ed.) Vol. 7; Associate Editors: Jack Berry, Joseph H. Greenberg; Assistant Editors: David W. Crabb, Paul Schachter; Assistant to the Editor: Alexandra Ramsay. Mouton, Den Haag/Parijs 1971, 972 blz. Fl. 180.

In de grote serie Current Trends in Linguistics van Mouton verscheen met aanzienlijke

vertraging het omvangrijke deel over Afrika bezuiden de Sahara. De omvang houdt verband met de complexe linguïstische situatie in dit werelddeel en met de snelle ontwikkeling van onze kennis op dit gebied.

Na twee inleidende hoofdstukken over de geschiedenis van de Afrikaanse taalkunde (Desmond T. Cole) en de huidige stand van zaken (Paul Schachter), volgen hoofdstukken over afzonderlijke taalgroepen: West Atlantisch (J. David Sapir), Mande (Wm E. Welmers), Gur (John T. Bendor Samuel), Kwa (John M. Stewart), Adamawa-Eastern (William J. Samarin), Benue-Congo en Ijo maar zonder de Bantoe-talen in engere zin (Kay Williamson), Oost-Bantoe (Emmi Kähler-Meyer), West Bantoe (Malcolm Guthrie), Click-talen ofwel Khoisan (E.O.J. Westphal), Nilo-Saharisch (Joseph H. Greenberg), Tsjaad-talen (Robert R. Terry). Er volgen dan nog apart hoofdstukken over het Afrikaans (Marius F. Valkhoff), Arabisch (Haim Blanc) en over Afrikaanse Pidgins en Creolentalen (Jack Berry). De rest van het boek behandelt randgebieden van de linguïstiek, hoofdstukken over taalpolitiek (John Spencer, W.H. Whiteley en Wm E. Welmers), taalonderwijs (Elisabeth Dunstan), alfabetisering (Philip J. Forster), spellings-systemen (A.N. Tucker), taalsociologische onderwerpen (Pierre Alexandre, Morris Goodman en Gilbert Ansre), en over surrogaattalen als tromtalen en stijl (J.H. Kwabena Nketia). In een appendix wordt een lijst van Afrikaanse taalnamen toegevoegd, waardoor het boek ook als referentiewerk onontbeerlijk wordt.

Het belangrijkste gedeelte van dit boek als naslagwerk vindt men in de hoofdstukken over de verschillende taalgroepen. Op dit terrein is in de laatste decennia veel onderzoek verricht. De eenheid van de Bantoe-talen was een belangrijke ontdekking van de negentiende eeuwse linguïsten. Men vond opvallende overeenkomsten tussen de geografisch meest uiteenlopende bantoe-talen. Zo kwam men er toe de bantoe-talen te zien als één grote taalfamilie. Ondanks het feit dat de eenheid van de overige Afrikaanse talen minder voor de hand lag, poneerde men een hiermee parallel lopende Soedan-taalfamilie. Men ontdekte al spoedig overeenkomsten tussen de Bantoe-talen en de Westelijke Soedantalen (de Westafrikaanse talen), maar de voor de hand liggende conclusies werden niet getrokken.

Men kan zelfs zeggen dat er een zeker pessimisme heerste over de mogelijkheden om anders dan via een minutieus onderzoek van taal na taal de relaties tussen de verschillende talen vast te stellen. Toen Greenberg dan ook via de methode van massale taalvergelijking een ten dele revolutionaire nieuwe indeling voorstelde in zijn boek *The languages of Africa* (definitieve versie 1963) ondervond hij grote tegenstand onder de specialisten, bezig met dit minutieuze onderzoek. De verschijning van dit deel van *Current Trends in Linguistics* toont aan dat de indeling van Greenberg nu wel algemeen is aanvaard, maar tegelijk dat er binnen het grote raamwerk van Greenberg talloze verbeteringen mogelijk zijn. Dat kan ook niet anders, wanneer men ziet hoe sterk onze kennis omtrent de verschillende individuele talen sinds het verschijnen van Greenberg's studie is toegenomen.

Als voorbeeld noem ik onze kennis omtrent de talen in de Benue-Congo groep. Mede door bijdragen van leden van de Benue-Congo werkgroep (die o.a. onder auspiciën van het Afrika-Studiecentrum in 1968 te Leiden bijeenkwam) zijn de aanvankelijk tot deze groep gerekende 78 afzonderlijke talen uitgebreid tot 190 talen, terwijl ook onze kennis omtrent de Bantoe-talen buiten het Bantoe in engere zin enorm is toegenomen. Een schaalvergroting met een factor $2\frac{1}{2}$ heeft uiteraard zijn invloed op de onderafdelingen. De Benue-Congo groep was onderverdeeld in Plateau, Jukunoïde, Cross River en Ban-

toïde. Cross River was onderverdeeld in Cross River 1, 2 en 3. De beide laatste groepen zijn nu samengevallen. Bantoïde was niet onderverdeeld zodat Bantoe als één der zeven talen stond opgegeven naast andere individuele talen. Er wordt nu een duidelijk onderscheid gemaakt tussen niet-Bantoe en Bantoe als twee grote onderafdelingen van de Bantoïde groep. Maar over het geheel genomen zijn dit toch relatief kleine correcties.

Mutatis mutandis geldt dit voor alle andere taalgroepen, waarbij misschien een uitzondering gemaakt moet worden voor Adamawa-Eastern, waar het beeld nog verward en mistig blijft. Op het gebied van de Tsjaad-talen is daarentegen weer wèl grote vooruitgang geboekt, zoals onlangs nog bleek uit een speciaal nummer van *Journal of African Languages*, geheel gewijd aan deze taalgroep. Ook uit de bibliografieën is dit duidelijk te merken. Zo bevat de bibliografie over Benue-Congo 94 studies verschenen na de laatste bewerking van het boek van Greenberg.

Ook op andere gebieden dan de indeling in verwante taalgroepen werd vooruitgang geboekt. Het werk van de phoneticus Peter Ladefoged heeft veel van de oude problemen (zoals die van de vocaalharmonie) op een bijzonder vruchtbare wijze opnieuw gesteld. Het tweede punt dat Schachter uitdrukkelijk noemt is dat van de toonanalyse. Sinds Welmers in 1959 speciale aandacht vroeg voor het verschijnsel van de niet-automatische toonverlaging in Afrikaanse talen zijn er vele studies aan dit fenomeen gewijd, waarbij vooral de relatie tussen automatische- en niet-automatische toonverlaging steeds duidelijker werd beseft. Dit voerde bijna vanzelfsprekend tot toepassing van de principes van de generatieve fonologie van Noam Chomsky op de Afrikaanse talen, waarmee namelijk dit verschijnsel op de meest bevredigende wijze verklaard kan worden.

Het tweede hoofddeel van dit grote overzicht, namelijk dat over de linguïstische randgebieden, is moeilijk samen te vatten. Men kent de duidelijke verschillen in taalpolitiek tussen de Britse en Belgische koloniën enerzijds en de Franse en Portugese koloniën anderzijds. De onafhankelijkheid heeft op dit gebied in wezen weinig verandering gebracht. Nog steeds ziet men in de voormalige Britse en Belgische koloniën een veel groter aandacht voor de Afrikaanse talen binnen het onderwijs. Dit kan zijn invloed hebben op de alfabetiserings-statistieken die aantonen dat Angola, Mozambique, Niger, Gaboen en Senegal boven de 90% analfabeten tellen, Nigeria 80-90%, Botswana, Zuid-Afrika, Swaziland en Oeganda 70-80%, Lesotho 60-70%, Zambia 50-60% en Ghana en Zaïre onder de 50%.

Helaas wordt weinig aandacht gegeven aan één der bedenkelijkste gevolgen van een al te Europees gerichte taalpolitiek: de steeds groter wordende afstand tussen een zeer kleine elite en de grote massa van burgers die vrijwel geen deel hebben aan de sociale, economische en politieke ontwikkeling van het land en slechts een passieve rol kunnen vervullen. Een onderwijspolitiek die uitsluitend gericht blijft op de vorming en continuering van een kleine elite moet op den duur tot vervreemding van de brede volksmassa's voeren en kan een nieuw koloniaal probleem scheppen.

J. Voorhoeve,
Universiteit Leiden

Samuel G. Ayany — *A History of Zanzibar. A study in Constitutional Development 1934-1964.* East African Literature Bureau, Nairobi, Dar es Salaam, Kampala 1970, 188 blz. E.A.Sh. 35/-.

De recente gebeurtenissen in Zanzibar hebben het boek van Samuel G. Ayany, dat in 1970 is verschenen, een bijzondere actualiteit verleend. Weliswaar heeft de schrijver zijn *History of Zanzibar* beperkt tot de drie decennia van 1934 tot 1964, maar wie ook maar enigszins bekend is met de aard van Sheik Karume's regime gedurende de laatste jaren van diens bewind, zal begrijpen dat Zanzibar geen tuin was waar een onpartijdig en nauwgezet historicus naar hartelust in kon grasduinen om bronnenstudie te verrichten. Gelukkig heeft de schrijver gelegenheid gehad, de even sensationele als wezenlijk onbekende geschiedenis van de eerste maanden na de revolutie op het eiland in een als epiloog aan het boek toegevoegd negende hoofdstuk te behandelen. Hier n.l. wordt, zij het in grote trekken, de eigenlijke revolutie beschreven en de gebeurtenissen in de maanden van 1964 onmiddellijk daarna. De schrijver verlaat ons, om precies te zijn, aan het einde van het jaar 1964. De historie van '64 tot 7 april 1972, waarvan niet meer dan enkele episodes bekend zijn geworden, moet dan ook nog worden geschreven en wanneer dat mogelijk zal zijn, kan niemand voorspellen.

Zelfs aan een voorlopige en vrijblijvende balans van die jaren kan dit boek dus niet bijdragen.

In enkele perscommentaren is Karume zo ongeveer afgeschilderd als een monster in mensengedaante, als alleen maar usurpator en tiran. Zonder Ayany's studie zou het dan ook bijna niet mogelijk zijn geweest enig materiaal op de andere schaal van de historische balans bijeen te brengen. Om enerzijds een iets meer genuanceerd beeld over te brengen van de zojuist vermoorde alleenheerser van het kruidnageliland en anderzijds de lezer een indruk te geven van de onderhavige waardevolle studie van deze Oostafrikaanse historicus, volg ik hier even de draad van de activiteiten van Sheikh Karume zoals deze door het boek is heengeweven. Daarbij wordt in de eerste plaats duidelijk dat de Afro-Shirazi partij van Zanzibar, hoe men deze politieke groepering dan ook wil beoordelen, niet los te denken is van de persoon van Karume.

Merkwaardig in dit verband is dat het Tanzania's president Julius Nyerere zelf was, die in 1957 de stoot heeft gegeven tot de formatie van de Afro-Shirazi-partij die allengs op een voorbeeldige democratische wijze de macht aan de Arabische elite op het eiland zou betwisten. De Afro-Shirazi partij dan, was het resultaat van een fusie tussen de Shirazi, die al sinds 1938 politiek verenigd waren en de African Association, die al seder 1934 bestond. Het was Mwalimu Nyerere, destijds de leider van Tanganyika African Union (TANU) die erin slaagde beide groeperingen tot elkaar te brengen waarna de toen ontstane Afro-Shirazi Union met een verenigd front de verkiezingen van 1957 kon winnen. Daarna noemde de groepering zich Afro-Shirazi partij. Het was Sheikh Abeid Amani Karume die deze verenigde partij tot de verkiezingsoverwinning leidde, door de groep ook territoriaal grondig te organiseren en nadruk te leggen op de noodzaak alle niet-Arabische belangen te verenigen.

Karume, in 1905 geboren, opgeleid in Zanzibar, zeeman in zijn jonge jaren, was al in 1954 lid van de gemeenteraad in de stad Zanzibar. Hij was bij de bevolking zeer populair. Ayany: Hij was tijdens de worsteling om de onafhankelijkheid de enige leider van

wie kon worden gezegd dat hij persoonlijk charisma bezat. 'In a most dramatic show of strength, Ali Muhsin, leader of the ZNP (Zanzibar National Party, orgaan van de Arabische minderheidsgroep die tot 1964 de elite vormde), and Abeid Karume, leader of the ASP, opposed each other in the Ngambo constituency of Zanzibar; the former was defeated by 3,328 votes to 918. According to the Zanzibar official impression of the event, the elections had been probably the most peaceful in constitutional history.' In Juni 1959 was het Karume die deel uitmaakte van een commissie die o.m. voor vrouwenkiesrecht adviseerde. Ook later, ondanks electorale tegenslag, bleef Karume voorstander van strikte legaliteit: . . . 'the defeat of the ASP in the 1961 and 1963 elections inflicted damages upon its organization and had demoralizing effects on its supporters. Several bodies entertaining conflicting opinions appeared within the party. One group indulged in recriminations apportioning the blame for their defeat to the other groups within the party and in despondence urging the others to explore the possibility of the ASP entering into a coalition with the ZNP; a second section, led by Karume, favoured the strengthening of the party to become a strong, loyal parliamentary opposition which could hopefully prevent the Government from employing repressive and oppressive measures against weak and warring opposition parties.' Toen Sheikh Mohammed Shante, premier van Zanzibar, tijdens de beroemde constitutionele conferentie in Londen zich voorstander betoonde van het beginsel dat Zanzibar, als onafhankelijke staat, in de toekomst de banden met het Commonwealth niet zou slaken, was het wederom Karume die hem hier ondersteunde. ' . . . Karume, who also felt that the vital task which faced the conference was to determine whether Zanzibar would move forward in confidence or fear.'

Uit de beschrijving die Ayany geeft van de eigenlijke revolutie van 1964 komen enkele punten duidelijk naar voren, waardoor wederom Sheikh Karume allerm minst verschijnt als een niets-ontziende fanaticus of doordrijver. In de eerste plaats constateert de schrijver dat achteraf is vastgesteld dat noch de leiders van de ASP (Karume) noch Abdulrahman Babu op de hoogte waren van de plannen die John Okello en zijn wapenbroeders hadden beraamd om de bedreigde positie van de Afrikaanse meerderheid zo snel mogelijk in een overwinning om te zetten door gewapend ingrijpen. Als Ayany's lezing juist is, blijkt de macht Karume bij wijze van spreken op een presenteerblaadje te zijn aangeboden.

Niet alleen de persoon van Karume aan de vooravond van zijn alleenheerschappij komt in het boek van Ayany op indirecte wijze — in de spiegel van zijn gedragingen — naar voren, ook gewezen en huidige 'groten' in de politiek van het kleine eiland komen aan de orde. Hoewel het boek is aangekondigd als 'een studie van de constitutionele en politieke ontwikkeling van het eiland Zanzibar,' wordt de lezer hier ook in de materie ingeleid door een heldere samenvattende beschrijving van het geografische, economische en ethnische kader waarbinnen deze processen tot ontwikkeling zijn gekomen. Deze studie van ongeveer 200 bladzijden vult inderdaad een leemte. Het is te hopen dat de schrijver — als en zodra dit mogelijk wordt — ook de afgelopen tragische jaren — tragisch in psychologische zin voor Karume die zich tot tiran ontwikkelde en voor de bevolking die, tot de bom barstte, aan zijn bewind was uitgeleverd — zou kunnen beschrijven.

M.L. Daneel — *Old and New in Southern Shona Independent Churches*. Volume I: Background and Rise of the Major Movements. Mouton, Den Haag/Parijs [1971], 557 blz. Fl. 60

In recent years there has been a growing interest in the history, culture and religion of the African people of Rhodesia. Pioneering work by people like Professor T. O. Ranger, D. P. Abraham, Dr. M. Gelfand have opened new avenues for scholarship, not only because of the wealth of the material they have discovered, but even more because they have interpreted African historical events and culture as it is, not as Europeans see it. Dr. Daneel's book is a notable contribution to the new objective scholarship in this area. In as much as his research centred on the Chikaranga speaking region he is breaking virgin ground, which, as a member of the Dutch Reformed Church, he is well placed to know. In fact my own presumption to comment on his work is based on the fact that I am, in more senses than one, a product of the situation Dr. Daneel describes; being born of D.R.C. parents (my father is an elder and my uncle a 'Mutariri'). I spent four years in a D.R.C. school and ten years in Catholic schools including eight years in the seminary at Gokomere and Chishawasha. Moreover I have attended Mutendi's service at Zion City, Zvobgo's at Shonganiso, as well as services conducted by David Masuka's followers and those by the Apostles. My personal acquaintance with these churches enables me the better to appreciate the wide coverage and amazing accuracy which Dr. Daneel achieves on a subject which is only scantily documented. His conclusions on the rise of Independent Churches are well supported even though one may not agree with all the premises.

I find the chapters on the socio-economic background and traditional religion both instructive and convincing. There seems to be no doubt that the most fundamental explanation of the rise of independent churches is the irresistible pull of traditional beliefs which manifests itself in practices like spirit possession, exorcism and the frequent acceptance of polygamy. Indeed to an African nationalist, the most remarkable feature of the independent church movement is the way it has preserved, painlessly, African traditional beliefs from the onslaught of the more centralised revelational religions like Christianity backed by an aggressive western culture. The nexus between the economic situation and the Independent Church movement is less satisfactorily brought out, perhaps because the author has left the question of what economic class forms the membership of the churches to another volume. We are told that the Independent Churches *are not* 'a land protest movement' thought they *may be* outlets for the frustrations and tensions generated by conditions in Rhodesia. One is left untold, in this volume at any rate, whether the economic situation elaborately analysed did or did not influence the rise and growth of Independent Churches. Would a conclusion that economics had little to do with the movement not be at variance with what appears to be the facts, i.e. that the Independent Churches mostly attract the poorer and more illiterate and rural class of Africans? One does not need to be a Marxist to admit that religion, particularly that of a violently emotional nature, can be a potent economic and political opium. Moreover the process of sedation need not be, in fact more often is not, evidenced by anything like a conscious land protest movement such as the author seems to expect; it can manifest itself in acts of resignation to the ills and oppression in this world in the expectation of the hereafter . . .

The comparative study of the Roman Catholic and Dutch Reformed Church doctrine and practice as an explanation of the Independent Church movement is most engaging and illuminating since the D.R.C. lost more members than the R.C.C. to the independent movement. I admit that Catholic flexibility and sensibility to the cultural background and political aspirations of the African people as is evidenced by the Bishops' pastoral letters, Father Kumbirai's studies of traditional methods of worship, and Teacher Ponde's compositions have done much to make the Catholic faith more meaningful to the African people. However, all this is a development of the last 15 years and is of little relevance to the rise of Independent Churches. The author rightly points out that at the relevant period both groups of missionaries were contemptuous of African culture, practised racial segregation in their European parishes and were generally landlords and friends of the colonial administration. The similarities in fact went further and I feel the author expends his energies to find differences where they did not exist. Catholics have always permitted moderate beer-drinking while the D.R.C.'s did not, but visits to 'ngangas' and polygamy were in practice condemned as unchristian by both. I knew followers of both churches who occasionally visited a 'nganga' but in both cases the matter was kept a top secret. Again, while the Catholic ritual is on the whole more colourful, the universal appeal of Gregorian Chant is something which was often said by clerics but never by the laity. In fact D.R.C. hymns were more African than Catholic ones and D.R.C. missionaries had a far greater advantage with the Chikaranga language. Daneel's strong point of difference which had a direct bearing on the D.R.C. losing members to the Independent Churches is the sternness and publicity of the D.R.C. discipline compared with the secrecy of the confessional box. Secondly, it appears the large measure of autonomy allowed to D.R.C. congregations coupled with the traditional Protestant emphasis on personal interpretation of the Bible was more conducive to separatism than the paternalistic centralism of the R.C.C., which until 1948 did not have an African priest and hence no indigenous leader to start a church apart. Thus while D.R.C. followers would question the use of the Bible (e.g. the famous sons of Noe story) to justify apartheid, dissenting Catholics would just stay away from Church rather than challenge the priest on doctrinal matters. Thirdly, although they seemed anxious to baptize everyone who came into their schools with a hose pipe, Catholics were more thorough in preparing their converts and retaining them than the Reformed Church.

Simbi V. Mubako,
University of Zambia

